

๒
หนังสือ

พระ พุทธ จริยา เล่ม ๒๓

เป็น เรื่องราว กล่าว ถึง แต่
พระ พุทธ เจ้าของเรา ประสูติ และได้ คริสต์ วั
และ คัม ชนธ ปร นิพพาน
จน ถึง จำหน่าย พระ ธาตุ บรรจุ
และ พระสงฆ์ ได้ ทำ ประถม ตั้ง คาย นาม

สำหรับ กุณบุตร เล่า อ่าน ศึกษา
และมี แปล คำพิพ ที่ ยาก ซึ่ง เป็น คำ มา พื
คำ พระ พุทธ คำ สนา คำ ข้อ พระ ชรรณ
มี คำ ถาม ข้อ สอน ได้ ใน คำ นำ ด้วย

พิมพ์ ครั้ง แรก ๓๐๐๐ ฉบับ

ราคา เล่ม ละ ๓๒ อัฐ

พิมพ์ ที่ โรงพิมพ์ ศี วิ เจริญ เจริญ สพาน หัน

ร, ก, ๓๒๓

म. ६ म

704188

หนังสือ

พระ พุทธ จริยา เล่ม ๒

เป็น เรื่อง รวบรวม ตั้งแต่

พระ พุทธ เจ้าของเรา ประสูติ และได้ ครดิ ร,

และ คัม ชันธิ ปริ นิพพาน

จน ถึง จำหน่าย พระ ธาตุ บรรจุ

และ พระองค์ ได้ ทำ ประถม ถึง ภายนอก

สำหรับ กุลบุตร เฒ่า ยาน ศึกษา

และ มี แปล ศัพท์ ที่ ยาก ซึ่ง เป็น คำ บาลี

คำ พระ พุทธ คำสอน คำ ข้อย พระ ขรรณ

มี คำ ถาน ข้อย สอนได้ ใน คำ นำ ด้วย

พิมพ์ ครั้ง แรก ๓๐๐๐ ฉบับ

ราคาเล่ม ละ ๓๒ ขี้

พิมพ์ ที่ โรงพิมพ์ ศิริ เสริม เชียง สพาน หัน

ร, ก, ๑๒๓

กระทรวง ธรรมการ

คำนำ

หนังสือ พระพุทธจริยาเดิม ๒ นี้ เป็น เรื่อง ค่ำ เนื่อง กัน หรือ
เป็น เรื่อง อัน หนึ่ง อัน เดียว กัน กับ พระ พุทธ จริยา เดิม ๓ ของ กรม
ศึกษาธิการ และ เดิม ๒ นี้ กล่าว ความ ตาม คัมภีร์ พระ ประถม สัมโพธิ์
เป็น เรื่อง พิสดาร และ ใช้ คำ ราชา ศัพท์ มากกว่า พระ พุทธ จริยา เดิม ๓
แต่ ย่อ ความ กว่า คัมภีร์ พระ ประถม สัมโพธิ์

หนังสือ นี้ ได้ แต่ง ขึ้น ด้วย ความ ประสงค์ จะ ส่งเสริม ให้ ลูกบุตร
นักเขียน ทั้งหลาย ให้ มี ความ รู้ เข้ม เข้า ไป ใน ทาง พระ พุทธ ศาสนา
ซึ่ง เป็น ที่ นับ ถือ บูชา ของ ชาว เรา ทั้งหลาย

และ ใน คำ นำ หนังสือ พระ พุทธ จริยา เดิม ๓ ได้ อ้าง ไว้ ว่า
ความ พิสดาร ของ หนังสือ นั้น ได้ มี แจ่ม ชัด ใน หนังสือ พระ ประถม
สัมโพธิ์ แล้ว ก็ จริง แต่ หนังสือ นี้ เป็น เรื่อง เทศนา สำหรับ ฝึกหัด
ตาม เสนอ ขุนาธิก ขุนาธิกา จัด การ ทำ พุทธ บูชา กัน ใน วัน เพ็ญ เดือน ๖
เดือน ๓ ซึ่งเป็น เดือน นักษัตร ศฤงษี (เรียก เดือน ๖ ว่า วิสาขะ บูชา
เรียก เดือน ๓ ว่า มาฆะ บูชา) ถึง คราว แล้ว มี การ สวดมนต์ บูชา พัง
เทศนา กัน ส่วนๆ ส่วนๆ ตลอด ทั่ว ไปแทบ ทุก พระ ชาราม ใน พระราช
อาณาเขตต์ สยาม และ ประเทศ ทั้งหลาย ที่ นับ ถือ พระ พุทธ ศาสนา
เช่น ชาว ลัทธิ เป็น ต้น

เพราะ ฉะนั้น หนังสือ พระ พุทธจริยา เล่ม ๒ นี้ จึง เป็น ประโยชน์
 เกียวแก่บุคคล ๓ จำพวก

คือ ๑. ภิกษุ สามเณร ทุก รูป ต้อง มีไว้สำหรับ เรียน รู้ เรื่อง พระ พุทธ
 เจ้าว่าเป็น อย่างไร

๒. สำหรับ หญิง ชาย ชาว บ้าน ต้อง มีไว้กับ เรียน เป็น เรื่อง ชำนาญ
 กัน พึง ตาม เวลา สมนคร

๓. สำหรับ กุลบุตร เด็ก นัก เรียน ๆ รู้ เรื่อง พระ พุทธ ศาสนาให้ กว้าง
 ขวาง ขอบไป ทั้ง มี คำ แปล ศัพท์ ที่ ยาก ถิ่น กับ ไว้ ท้าย เรื่อง ด้วย

๔. คำ แนะนำ ครู ว่า ถ้า ครู จะ สอน หนังสือ นี้ ตาม โรงเรียน ให้
 ครอง ภัย ความ ประสงค์ ที่ เด็ก จะ รู้ แล้ว ต้อง จัด การ ให้ เป็น ไป ดังนี้
 คือ ๑. ต้อง ให้ เด็ก จำ บท คือ บทวิเขต ที่มี ใน เรื่อง หรือ ที่ สำนวน
 เมื่อ เวลา เรียน ให้ ได้ เสร็จ ไป

๒. ให้ อ่าน วัน ละ บท หรือ จะ ชาติ ศย ละ บท ก็ หอ แต่ ศัพท์ ที่ ต่อ
 ท้าย ของ บท นั้น เถนๆ ให้ ไป แล้ว พึง ที่ บ้าน เวลา กลาง คืน หรือ
 วัน ชาติ ศย ก็ได้

๓. ถ้า เรียน ทุก วัน ๒๘ วัน ก็ จบ ถ้า ชาติ ศย ละ ครั้ง ก็ ๒๘ ชาติ ศย

วิธี จะ สอน ไป หนังสือ นี้

๑. ถาม ว่า หนังสือ นี้ มี กุศล คือ ทำไร บวเฑท ให้ เรียน สำนวน ตอบ จน ครบ

๒. ให้ แต่ง เรื่อง ใน บท บวเฑท ไต บวเฑท หนังสือ มา อย่าง น้อย ๑ หน้า

กระดาษ อย่าง มาก ๒ หน้ากระดาษ

๓. ถ้ามองภายใน บริเวณใต้เท้าตาม ที่ มี ศัพท์ แปลไม่ มาก ไม่น้อย
ให้เขียน ตอบ จน ครอบคลุม ศัพท์ ใน บทนั้น

วิธี เทียบ การ เขียน ก็ไม่ มาก ไม่ ยาก นัก ไม่ทำให้เวลา เสีย อย่างใด นัก
ถ้า นัก เขียน ได้ สำเร็จ ความ รู้ แล้ว ผู้ นั้น ได้ ชี้ ว่า มี แก้ว ทาง พระ
พุทธ คำสอน อยู่ใน คัมภีร์ ได้ ชี้ ว่า อริยาคบคู่ ธนุชาติบุด์,
ใน ทาง พุทธ คำสอน

คำเตือน ดะติ

ผู้ จะ ผู้ หัก หรือ ผู้ จะ ใช้ หนังสือ นี้ ต้อง มีความ เคารพ คำนึง หนังสือ
นี้ ให้ ถือ ว่า เป็น หนังสือ ศักดิ์สิทธิ์ ของ ชาว เรา อย่า ทำ ลบ หลู่
หมิ่น วาง เหวี่ยง โยน ข้าม กราย เหมิ่น หนังสือ สามัญเลย

เพราะ มี รูป ภาพ พระ ปติมากร อยู่ ด้วย ถึง จะ ไม่ เป็น รูป ที่
จริง หรือ ที่ จำลอง ก็ ตาม แต่ เป็น รูป หมาย ความ เคารพ ของ ชาว เรา
ทั้ง หนังสือ นี้ บรรจุ เรือง พระ พุทธเจ้า และ พระ ธรรม คำ ดอน ยืน ศักดิ์
สิทธิ์ ด้วย ต้อง นับ เป็น ธรรมเจดีย์บูชา หมั่น ถวาย โดย เคารพ จะ สดุดี ยาน
โดย เคารพ ให้อวด โดย เคารพ ใน ที่ สมนกขร จึง เป็น ความ
จำเริญคู่ แก่ คน คอไป ใน ภาย ภาค หน้า

หลวง ประเสริฐ อักษร นิศย์ (แพ) ปะริเยญ

มกราคม ร. ศ. ๑๒๓

สารบัญ เรื่อง

๓	วิชาท มงคล บริเฉท	ว่า ด้วย การ มงคล ขึ้น ปราสาท (แต่ง งาน)	หน้า ๓
๒	ดุสิต ปรีวัค บริเฉท	ว่า ด้วย พระ โพธิสัตว์ อยู่ใน ชันดุสิต	หน้า ๒
๓	กัปปา นิคมมน บริเฉท	ว่า ด้วย พระ โพธิสัตว์ ประสูติ จาก ครรภ	หน้า ๕
๔	ถกัธณ ปรีคากาห บริเฉท	ว่า ด้วย การ ทาย ถกัธณ พระ โพธิ สัตว์	หน้า ๘
๕	ราชา ภิสก บริเฉท	ว่า ด้วย พระ โพธิสัตว์ ครอง เมือง แต่ง งาน	หน้า ๘
๖	มหา ภินิคมมน บริเฉท	ว่า ด้วย พระ โพธิสัตว์ ออก บวช	หน้า ๓๒
๗	ทุกกร กิริยา บริเฉท	ว่า ด้วย พระ โพธิสัตว์ พยา ยาน เป็น พระ พุทธ เจ้า	หน้า ๓๗
๘	พุทธ บุษา บริเฉท	ว่า ด้วย การ บุษา ของ พระ องค์	หน้า ๔๒
๙	นารวโรชย บริเฉท	ว่า ด้วย พระ พุทธองค์ ะระ นาร	หน้า ๔๔
๑๐	ยมิ สัมโพธิ บริเฉท	ว่า ด้วย พระ พุทธองค์ ครดิ วั รรณ	หน้า ๔๖
๑๑	โพธิ สัพพัญญู บริเฉท	ว่า ด้วย พระ พุทธองค์ ทรง ครวจ ธรรม ที่ พระ องค์ ครดิ วั รรณ	หน้า ๔๗

๓๒	พรหมมัยเนสณ บริเฉท	ว่าด้วยพรหมอาราธนา พระ พุทธองค์ให้สอนโลกย์	หน้า ๓๓
๓๓	ธัมมจักกร์ บริเฉท	ว่าด้วยพระพุทธรองค์ศรีสเทศนา ยริยสัจ แก่ พระ เปญจะ วรวิชัย	หน้า ๓๕
๓๔	ยศั บรรพชา บริเฉท	ว่าด้วย ลูก เสรฐ์ ทั้งสมบัติน มาบวช	หน้า ๔๓
๓๕	อุรุเวฬ คมน บริเฉท	ว่าด้วย พระพุทธรองค์ ไป ทรมาน ฤทธิ ๓ คน	หน้า ๔๔
๓๖	อัคริศาวกบรรพชาบริเฉท	ว่าด้วยพระสาวกบริมาบวชกับ พระโมคคัลลัน	หน้า ๕๔
๓๗	กบิลพัสดุ์ คมน บริเฉท	ว่าด้วย พระพุทธรองค์เสด็จไป เมือง กบิลพัสดุ์	หน้า ๖๐
๓๘	พิมพาพิลาป บริเฉท	ว่าด้วย พระ พิมพาธิยังให้	หน้า ๖๒
๓๙	ลักขิราช บรรพชา บริเฉท	ว่าด้วยกรรมจักริราชองค์ มาบวช	หน้า ๖๔
๔๐	เมตเคย พยากรณ์ บริเฉท	ว่าด้วย พระโพธิสัตว์ ศรีอารย	หน้า ๖๔
๔๑	พุทธ บิคุนิพพาน บริเฉท	ว่า ด้วย ท้าวสุทโธทน เจ้า นิพพาน	หน้า ๗๐
๔๒	ยมก ปาติหาร บริเฉท	ว่าด้วย พระพุทธรองค์ทรงดำแดง ฤทธิ์ต่าง ๆ เปนคู้ ๆ	หน้า ๗๓

- ๒๓ เทศนา บริเฉท ว่าด้วย การ ดำรง ชรรณ หน้า ๗๓
- ๒๔ เทโวโรหน บริเฉท ว่า ด้วย พระพุทธรองค์ ลง จาก สวรรค์ หน้า ๗๔
- ๒๕ อักก สำนวน นิพพาน บริเฉท ว่า ด้วย พระสารีบุตร และ พระ } หน้า ๗๕
โมคคัลลาน์ เข้านิพพาน }
- ๒๖ มหานิพพาน บริเฉท ว่า ด้วย พระพุทธรองค์ เข้า นิพพาน หน้า ๗๗
- ๒๗ ธาตุวิภังค์ บริเฉท ว่า ด้วย แยก พระธาตุ ของ พระ } หน้า ๗๘
พุทธรองค์ }
- ๒๘ มรพันธ์ บริเฉท ว่า ด้วย พระ อุปคุต ฤๅ มร หน้า ๘๑
- ๒๙ ธาตุ อัน ครอบ ครอบ บริเฉท ว่า ด้วย พระ คำสอน เต็ม หน้า ๘๒

พระพุทธรูป จักรยา เต็ม ๒๐

๑. วิวัฒนาการศิลปะ

เรื่อง วิวัฒนาการศิลปะ เริ่ม วงษ์ พระพุทธรูปเจ้าของเรา ตั้งแต่ พระเจ้า
อโนมาธิราช ประถม กระษัตริย์ ขึ้นมา ถึง วงษ์ พระเจ้า ไชยกา
เป็น ลำดับ มาหลาย วงษ์ หลาย พระองค์ ถึง พระเจ้า สี่หมื่นราช ครอบ เมือง
กบิลพัสดุ มี พระราชโอรส ๓ พระองค์ ใหญ่ ทรง พระนาม
พระศรีสุทโธทนะ ราชกุมาร องค์ กลาง ทรง พระนาม พระสุทโธทนะ
ราชกุมาร องค์ เล็ก ทรง พระนาม พระ อมิตโตทนะ ราชกุมาร เมื่อ พระ
ศรีสุทโธทนะ ราชกุมาร มี พระชนม์ เจริญ วย สมควร ราชภิเศก—
ให้ ครอบ ราชสมบัติ— พระเจ้า สี่หมื่นราช ก็ แต่ง ทูต ให้ ไป เทียบ สัม
ทานาง กระษัตริย์— ตาม พระนคร น้อย ใหญ่ ซึ่ง พร้อม ด้วย คุณ สมบัติ—
ควร จะ เป็น พระมเหสี พระราชโอรส ของ พระองค์ ได้ ทูต พราหมณ์
พากัน เทียบ สัมทานะ ไป ถึง เมือง เทวทห นคร ก็ ได้ ข้าง นาง กระษัตริย์
ทรง พระนาม ศรีมทานายา จึง พากัน เข้า ไป เฝ้า พระเจ้า ษนาธิราช
พระเจ้ากรุง เทวทหะ เมื่อ พระราชธิดา ครั้น ได้ เห็น เบญจกัลยาณี—จริง แล้ว
ถวาย พระราชคำสั่ง— ทูต ขอ กำหนด วัน แล้ว มา เฝ้า ถวาย เทศุ ต่อ
พระเจ้า สี่หมื่นราช พระองค์ ก็ จัดการ วิวัฒนาการ เบญจกัลยาณี—ไป
อุทิศ พระราชกุมาร ที่ เมือง เทวทห แล้ว รับมา ให้ ครอบ เมือง
กบิลพัสดุ โดย ศุภานุกรม ตลอด มา

ศัพท์	คำแปล
๑. วิอาหมงกค	งาน บำรุง ชาว แต่ง บ้าน หมู่
๒. ประณม ภาวะษัตริย์	เจ้าแผ่นดิน องค์ แรก ตั้ง แต่ สร้าง เมือง
๓. ภาททกัป	กัป เจริญ (คือ มี พระเจ้าศรี)
๔. ราชาภิเศก	รด น้ำ ศักดิ์สิทธิ์ ให้เป็น เจ้า แผ่นดิน
๕. ราชนมบัต	สิ่งของบ้านเมืองสำหรับเป็นเจ้า แผ่นดิน
๖. ภาวะษัตริย์	เจ้า หมู่
๗. คุณ สมบัติ	ถึง พร้อม ด้วย ความ ดี
๘. เบญจกถยาน	นาง มี คุณ ความ ดีงาม ๕ อย่าง
๙. ราชคำณ	หนังสือ บอก เรื่อง การ ทดลอง
๑๐. พยุหยาตรา	จัด กระบวน พล เดิน ไป เบน พวง ๆ
๑๑. อภิเศก	รด น้ำ ศักดิ์สิทธิ์

๒. ศุติประวัติปริต

พระศรีสุทโธทนะ กับ พระศรีมหาเมณฑา ครอง พระนคร— ไพรฟ้า
 ทั่วแผ่นดิน เป็นสุข สมบูรณ์—ด้วย ทวีปย์ สมบัติ—ทั้งปวง ครอง นั้น
 พระโพธิสัตว์เจ้า ด้วย ภิพย สมบัติ— อยู่ ใน ชั้น ศุติ— ถึง กำหนด
 พระบรมโพธิญาณ— แดพระบรมหารัณนา— แก่ ถิ่น ใน ที่ จะ ไปรด ดัศ
 ให้พ้นทุกข์ (คือ ความ เวียน วาย ตาย เกิด) ให้บรมสุข—นันทนุพพาน—

คติปริวัตร์ บริเฉท

๓

ฉัน ไม่เกิด ไม่ตาย นั้น พระองค์ ทรง ตั้ง ญาณ - ต้อง โลกย์ ครอบ ครอบ
 มหาวិโลกนาถ - ๕ ประการ คือ ครอบ ครอบ การ สมนคร ที่ จะ ลง มา
 ตรี ๓ ประเทศ สมนคร ที่ จะ เป็น บ้าน เมือง ของ พระองค์ ๓ ทวีป
 สมนคร ที่ พระองค์ จะ เทเว ไป ๓ ครอบ สมนคร ที่ พระองค์ จะ
 นกเกิด ๓ มารดา สมนคร ที่ พระองค์ จะ ตั้ง ครอบ ๓ ครั้ง นั้น ก็ ทรง
 เห็น ด้วย ทิพย ญาณ - แจ้ง ชาติ ว่า วิโลกนาถ สมนคร ทั้ง ๕ อย่าง แล้ว
 ก็ จิต จาก เทว โลกย์ มาสู่ ครอบ พระศรีมหาเมธา

ศัพท์

คำแปล

๑ ครอบ พระนคร	ว่า ครอบ แผ่นดิน เดิม ชาติ
๒ สมนคร	มี พรหม เจริญ
๓ ทวีป สมนคร	มี เจ้าของ เงินทอง พรหม ทุกอย่าง
๔ พระโพธิสัตว์	เรียก คน ที่ จะ ตรี เป็น พระพุทธเจ้า
๕ ทิพย สมนคร	สิ่ง ของ เป็นทิพย์ (สวรรค์)
๖ ชั้น ตรี	ชั้น พาที ๕
๗ พระบารมีญาณ	ความรู้ เป็นบุญ กุศล เต็ม ที่
๘ พระมหากรุณา	ความ เข้มขู่ ใหญ่ หลวง
๙ บรมสุข	สุข อย่าง ยิ่ง
๑๐ มหานิพพาน	ธรรมประเสริฐ ที่ดับ ทุกข์ (พ้น ทุกข์)

ศัพท์	คำแปล
๓๑ เติงญาณ	ความรู้ ดังตาเห็น
๓๒ มหาวิโลกนาศ	ประโยชน์ใหญ่ ที่ ควร พิจารณา ดู
๓๓ ทิพยญาณ	ความรู้ เป็น ทิพย์
๓๔ จุติ	เกิดขึ้น
๓๕ เทวโลกย์	โลกย์ เทวดา, เมืองฟ้า

๓ ศัพทภาณิกขมณบริเวท

ครั้งนั้นวัน ๕๗ คำ (เพิ่มเติมจนแปล) มีกาเพลาปราศรัย พระนาง
 สัมมัทธมาสา ทรงพระสุบิน ว่า— ท้าวเจ้า คุณหาราช— เชิญพระองค์ ไป
 ยังภูเขาทอง แล้ว มี พระยา ข้างเผือก ตัวหนึ่ง บน นั้น เห็น พระองค์
 แล้ว มา เวียน ทักขิน— ๓ รชนแล้ว ก็ ประดิษฐาน อยู่ ใน พระอุทร—
 ครั้น เข้า พระนาง เล่า พระสุบิน ถวาย พระราชดำริ พัง ก็ มีรับสั่ง ให้
 โหฏ พยากรณ์ ว่า พระนาง จะ ได้ พระราชโอรส มี พระเกียรติยศ แด
 เศษฐานภาพ มาก แล้ว จะ ได้ ครีวดี เปน องค์ พระอัครมเหสีพุทธเจ้า— ครั้น
 อยู่ นาน มา มี เมื่อนาง กำลัฏฐ ทรงครรภ์— แรก แล้ว ด้วย ราชบริวาร— เปน
 พญหุ ยาศรา— จะ ไป เยี่ยม พระนคร เทวทห ครั้น ถึง บำ ดูนพิต์ แดน
 คอแดน วัน นั้น เวลา เข้า วัน ๖๗ คำ มี จอ ก็ ประสูติ พระโอรสตัว
 ภายใต้ ต้น พระยารัง โดย พระ อริยานก— ทรง ยืน จับ ถึง ไม่นาน พระ

ศัพทานุกรมชนบทวิเศษ

โพธิสัตว์ ก็เสด็จ ฆาตรา—ออกมาจากพระนคร โททร— (มีพระ กิริยา
เหมือนพระ ขรรณกถิก—เทศนาจบ ลงจากบันได ขรรณมาศน์—) แล้ว
เสด็จ พระดำเนิน ไป ไต่ ๑ ก้าว แปลง พระวาจา ด้วย ออก มาปรากฏ แก่คน
ทั้งหลาย ได้ยิน ว่า “เรา เป็น คน ประเสริฐ เด็ด โดดขยัก ไม่มี ความ
เกิด อีก คือ ไป” เป็น ขุด กิ่วาจา—มี ปา วิหาร—แต่ ผู้ ดับ เป็น ชน มาก

ศัพท์	คำแปล
๓ พระสุมิน	เจ้าผืน
๔ ท้าวจตุมหาราช	เจ้าเทวดา & องค์รักษาไตรภพทั้ง ๔ ทิศ
๕ ทักขิน	เวียน ไป เป็นของ ขว
๕ ประดิษฐาน	ตั้ง อยู่
๕ พระอุทร	ท้อง เจ้านาย
๖ ไพร พยากรณ์	ไพร ทำนาย
๗ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า	พระพุทธเจ้า ผู้ ครบวิริยะ โดย ชอบ
๘ ทรงกรรม	ตั้ง ทำง, ตั้ง ลูก
๘ ราชบริวาร	พวก ให้ ห้อม คาน เสด็จ
๓๐ พยุหยาตรา	เดิน ไป เพล กระบวน
๓๑ พระอิริยาบถ	ท่าทาง ที่ จะ เบน ไบ (เคลื่อนกาย)
๓๒ ยাত্রา	เดิน ไป
๓๓ พระครุฑ โภทร	ห้อย กุ้ง ท้อง
๓๔ พระกิริยา	ท่าทาง ที่ ทำ
๓๕ พระธรรมกถึก	พระนักเทศน์
๓๖ ธรรมนาถ	ที่ สูง สำหรับพระนักเทศน์
๓๗ อสงิวาจา	วาจา ถ้าหาญ, คำ ขาของ
๓๘ ปาติหาร	คุณ ควร ปลอด ใจ

มหาบุรุษลักษณบรีเขต

๗

๔ มหาบุรุษลักษณ บรีเขต

เมื่อพระโพธิสัตว์เสด็จถึงพระราชนิเวศน์—แล้ว เวลาวันหนึ่ง พระ
 กาลุเทวิตฤาษี เป็นที่นับถือของ พระเจ้ากรุงศรีสุทโธทนะ เข้าไปเยี่ยม
 ได้เห็น พระรูปพระโณมมัลลักษณงานก็ ถวาย วันทนาการ— พระโพธิสัตว์
 จนถึง กับพระบาททั้งสองได้ปรากฏ บนศีรษะพระฤาษี เมื่อพระกาล
 เทวิตได้ตรวจดูทั่วพระกายแล้ว ก็ทราบว่ พระโพธิสัตว์ มัลลักษณ บรีบุรณ
 ได้ถึง ๓๒ ประการ ก็ พยากรณ์—ทำนายว่า จะได้ตรัสเป็น พระพุทธ
 เจ้า—โดยแท้

ศัพท์	คำแปล
๑ พระราชนิเวศน์	วังหลวง
๒ วันทนาการ	ไหว้, อาการ กราบ
๓ บรีบุรณ	เต็ม ทุกอย่าง
๔ พยากรณ์	ทาย, ทำนาย, แกะส่งไสร
๕ พระพุทธเจ้า	พระผู้รู้ ธรรม จริงแท้

๕ ราชาภิเศก บรีเขต

๑) เมื่อหน้าแต่นั้น มา ได้ ๘ วัน พระศรีมหาเมายา ก็ ทิวงคต—
 พระมหาปราบดี โศกมี น้อยสาว ก็ มอบ พระนันท ราชโอรส ของ พระ

นาง ให้ แก่ แม่ ม่มอื่น เพียง เดียว
พระองค์ เอง

พระนาง ก็ เติง พระโพธิสัตว์ ด้วย

๒) ฝ่าย พระเจ้ากรุง ศรีสุทโธทนะ ก็ จัด ทูต ข้าราชการ ๔๐ คน
ราย ๓๐ คน เลื่อน กิด เขา แล้ว ผู้ใด มี ธรรมะ รูป ร่า ง ลำ ยาง ตา
และ วัฏ การงาน ตี ทาง ขนบธรรม เนียม เกาใหม่ เป็น ชาติ โดย กิด จรรณ-
ให้อยู่ ดู แล รักษา

๓) อยู่ มา วัน หนึ่ง ถึง กำหนด พระราช พิธี รด พระนัง กิด - ก็
แรกนา ขวัญ พระเจ้า ศรีสุทโธทนะ ก็ เสด็จ ไป แรกนา ให้ เสด็จ
พระโพธิสัตว์ ไว้ ที่ พลัม พลา ได้ กัน ว่า ใน ม่าน พวก ที่ เติง พากัน
ชอก มา นอก ม่าน หมด ดู แรกนา เวลา กลับ เข้า ไป เห็น พระโพธิสัตว์
นั่ง รัศ มา - ก็ ตก ใจ พากัน ไป กราบ ทูล พระเจ้ากรุง ศรีสุทโธทนะ
ก็ เสด็จ มา โอบ ดอม ได้ ทอด พระเนตร เห็น ได้ เห็น เป็น การ อิศรรย์ ขึ้น
แต่ เสา ไม่น่า ยแล้ว ก็ ยับ ไม่ เสร ไป จึง ยก พระหัตถ์ ทำ กระพุ่ม -
ทรง โทณ นากา - แล้ว รับ ตั้ง ให้ เสด็จ เสด็จ กลับ พระนคร

๔) เมื่อ พระโพธิสัตว์ พระอรหันต์ ได้ ๘ ขวบ พระเจ้ากรุง ศรี
สุทโธทนะ ตรัส ถาม หมู ข้าราชการ ว่า ทารก ๘ ขวบ ชอบ อะไร เขา กราบ
ทูล ว่า “ชอบ เล่น น้ำ” รับ ตั้ง ให้ ขุด สระ ประดับ ตก แต่ง ด้วย ฝัก น้ำ
สัตว์ น้ำ แด แบริ่ง เล่น น้ำ ต่าง ๆ เพื่อ ให้ เล่น การ เจริญ พระไทย แด ได้
ใคร ศึกษา (พุทธ ศึกษา, พลศึกษา, จริยศึกษา,)

ราชาภิเศก บริเณท

๑๔

๕) พระโพธิสัตว์ เจริญเป็นลำดับ มาจนพระชนม์พรรษา ได้ ๑๖ ปี
สมเด็จพระราชบิดาจะ โกว ภิเศก ให้ ครอบเมือง จึงมีหมายตั้ง
ชาว ราชศาสน์ ไปยัง ภาระกิจ ทั้งหลาย ทุกพระนคร ให้ แต่ง ขิดา มาถวาย
ภาระกิจ ทั้งหลาย ยัง ไม่ทราบ ว่า พระโพธิสัตว์ จะ มีความรู้ ศีลปฏิบัติ
อย่างไร ซึ่ง สมควร จะเป็น เจ้า เป็นใหญ่ ครอบ ครอบ ไฟฟ้า ทั่ว แผ่นดิน
ให้อยู่ เป็น เป็นสุข ได้ ค้าง องค์ก็ยังไม่เต็มใจ ถวาย พระธิดา

๖) พระโพธิสัตว์ พระองค์ ทรงชำนาญ วิชา ราชการ บ้านเมืองจน
เกินกว่า ศาสตร์ ต่าง ๆ หมด ด้วย พระองค์ เสด็จ เสด็จ มิ ได้ ใน ภาย
ใน พระชนม์ ๑๖ พรรษา นั้น พระองค์ จึง ให้นัด วิชา ใน สรรพ
ทั้ง ดนตรี หวง แล้ว ก็ ทรง ดำรง พุทธิ ศึกษา พุทธ ศึกษา จริยศึกษา—
ให้ปรากฏ แก่ ภาระกิจ ศึกษาราช ทั้งหลาย ทั้ง ฝ่าย พระราชบิดา แล
พระมารดา ช้าง ๓๐,๐๐๐ คน จน ยอม ตัว ก่อ พระบารมี ถวาย พระ
ราชธิดา พระเจ้ากรุง ศรีสุทโชน ก็ เลื่อน พระพิมพ์ ราชธิดา พระเจ้า
สุทโชนผู้น้อง ขึ้น ภิเศก ให้ ครอบ เมือง ด้วย พระโพธิสัตว์ (คือ ปาณาจารย์ ที่
พระโพธิสัตว์ ดำรงวันนั้น) (ก) คือ พระโพธิสัตว์ รับตั้ง เวียง
นาย ขมวัน ทั้ง ๔ คน มา คือ อักขณเวรี ๑ พาดูเวรี ๑
สุรเวรี ๑ ตักทเวรี ๑ ให้ยกเอา สหัตถ์ ๓๓๓ ซึ่ง มี กำถัมบุรุษ

คนจึงยังได้ พระองค์ก็จับกันถวายพระบาทไว้แล้วนำ
ขึ้นด้วย โดยอาการอันคล่องแคล่ว ทั้งผู้หญิงทั้งไม้ทองดีด้วย แล้ว
ทรงติดด้วยตัวนั้น ทั้งพารวย (๕) ครั้นถึงเวลา
ย่ำค่ำ รับสั่งให้เอาชนทรายจวนจู้ไปติดบ้าง ไว้หนทางระยะหนึ่ง
โยชน์ แล้วทรงยังถูกกลางอากาศ ๒ ท่อน (๖)
แล้วพระองค์ก็บัญชาให้กระษัตริย์ทั้งหลาย แก้วๆ ไม่ได้ แล้ว
พระองค์ก็วิดิธนาปัญหาธรรมต่างๆ ให้กระษัตริย์เหล่านั้นฟัง
๗) ฝ่ายท้าวศรีสุทโธทนะ ก็ให้นายช่างสร้างปราสาท ๓ ของ
สำหรับ ๓ ฤๅษี ให้วิจิตรงาม ภายนอกภายใน เครื่องประดับ

รูปต่าง ๆ ในราชสำนัก

สำหรับห้องต่าง ๆ ให้พระโอรสศักร์ อยู่ เปลี่ยน ๆ ไป ตาม ฤๅษี ร้อน
ฤดูฝน ฤดูหนาว เป็น ที่ ดำรงพระไทย ทุกอย่าง ตั้ง วินยานใน เมือง
สวรรค์

ศัพท์	คำแปล
๑ ท้องศก	ไป สวรรค์ (ตาย)
๒ ศักดิ์ โลกย์	เรื่อง รวด ของ โลกย์
๓ ศักดิ์ธรรม	เรื่อง รวด ของธรรม
๔ พระราชพิธี จรด พระนั่งศักดิ์	งาน แรกนา หดวง
๕ ขัตติมารี	นาง ขัตติมารี รา ชื่อน กัน
๖ ทำกรรม	ชก มือ ประนม
๗ โภชนากัณ	แสดง ความ ยินดี ค่อย บุญ
๘ พระชนนี	ยาย
๙ ไวร ศักษา	การ ผักหัด ๓ อย่าง
๑๐ ศักดิ์วิทยา	ความรู้ วิชา ต่าง ๆ
๑๑ ขัตติยธ โมสรณ	ที่ ประชุม เจ้า นาย
๑๒ จริยศึกษา	ฝึกหัด ความประพฤติ
๑๓ พด ศักษา	ฝึกหัด ให้ มี กำลัง แข็ง แรง
๑๔ พุท ศักษา	ฝึกหัด ให้ เกิดความรู้
๑๕ ภาระยกริย ศักษาราช	เจ้านาย ที่ เป็น เชื้อสาย กัน
๑๖ ยักขณเวรี	ผู้ยัง แน่นหมายตา (เห็น ชั่ว พ้นแถบ)

ศัพท์	คำแปล
๓๘ พาดเวร	ผู้ ยิง แม่น หมายถึง ขนทาง
๓๙ สรวร	ผู้ ยิง แม่นศร
๔๐ สัททเวร	ผู้ ยิง แม่นเสียง
๔๑ สหัตถคามรณ	รณ คันธแวง จูแวง คน ถึง พัน หนึ่ง
๔๒ บัญหารธรรม	ธรรม ที่ ได้ ถวาย ให้แก่
๔๓ วิสัยชนา	การ แก่ ไร่ยส่งไสย
๔๔ ปราสาท	เรือน หอวง
๔๕ วิจิตร	งาน ต่าง ๆ
๔๖ วิมาน	เรือน เทวดา

๖ มหาภิเนษกรรม บริเวร

๓) วันหนึ่งพระโพธิสัตว์เสด็จชมสวน เมื่อ ไปถวาท ทาง ได้เห็น
คน แก่ คร่ำ คร่ำ ผอม โทโร ผอมขาว ขีตาขาวเปรี๊ยะ ถึย ไม่ สักเท่า ถึย
จค ๆ จยัง ๆ ทำถ้ำชวนเชยอยู่ ตรงหน้าวัด จึง รับสั่ง ถวายถาม นายฉิน
คน ขี้บรกว่า “นั่น อะไร ” ? เขา ทูล ว่า “คน เรายีนเอง ”
“ทำไม เปน อย่าง นั้น เถ ” “เขา เปนคน แก่ ” “แก่ อย่างไร ” ?
นายฉิน ทูล ว่า “คน เรายีน ที่ แรก เกิดมา เปน เด็ก ไปจน ถึง อายุ ๓๕ ปี
๓๖ ปี แล้ว เปน ผู้ โหญ ไปจน ถึง อายุ ๕๐ ปี ๖๐ ปี แล้ว เปน คน แก่
ไป ถึง อายุ ๘๐ ปี ๙๐ ปี ถึง พระองค์ ก็ จะ แก่ หง่อม อย่าง นี้ เหมือนกัน ”

มหากิณษกรรมบริเฉท

๑๓๓

เมื่อ ทรง คิด เห็น ว่า “ เด็ก อาจ เป็น คน แก่ ไป ได้ ถึง เช่น นั้น ก็บังเกิด สิ่งเวทพระไทย ถึง คน ทั้งหลาย แล พระองค์ โดย ที่ ไม่ น่า จะ เพิกเฉย เพลิน งาม เสด็จ ด้วย การงาน แล ตา ภายหลัง ใน โศภณ ” รับสั่ง ให้ ชัก ปรก กลับ พระราชวัง

(๒) รุ่ง ขึ้น อีก วัน หนึ่ง เสด็จ รม ส่วน อีก เมื่อ ไป กตาง ทาง ก็ ได้ ทอด พระเนตร เห็น คน พยาริ (ใช้ เจ็บ) มี กาย เป็ น น้อย น้อย เปน แผล ผัก ฟู ฟูม ด้วย น้ำ เหลือง แด แด กัด เปน ถ้ำ ถ้ำ ฝอย ไป ทั้ง ตัว ร้อง กรวน กรวน ชั่ว ครบ หน้า รก จึง รับสั่ง ทาน ว่า “ นั้น อะไร อีก ละ ” ? นายฉันท กราบ ทูล ว่า “ คน เจ็บ ” “ เจ็บ อย่างไร ” ? “ ก็ คน ค่ำ ๆ เรายัง เอง—จะ เป็น เด็ก กัด หนุม กัด แด กัด ถึง กำหนด เพราะ ภัย กรรม แล้ว ก็ ต้อง เปน อย่าง นี้ อัน คน แก่ คน ใช้นี้ ใคร หน้ ไม่ ได้ ถึง ตัว พระองค์ ก็ ถึง คราว แก่ แด ใช้ อย่าง น้ เหนือ น้ กัน ” เมื่อ ได้ ทรง พัง นายฉันท กราบ ทูล ก็ ทรง ส่ง สวรร คน ใช้นี้ เจ็บ ทั้ง หลาย แล คิด ถึง พระองค์ ว่า “ ร่าง กาย ที่ ตั้ง งาม น้ อาจ เปน ของ โส โส ทร โส มน ได้ เจียว หนอ ความ หุ้ ใจ ที่ เคย งามาย ก็ อาจ ตาย เปน ความ หุ้ ใจ ได้ เจียว หนอ ” แล้ว รับสั่ง ให้ ชัก ปรก กลับ พระราชวัง

(๓) ครั้น รุ่ง ขึ้น อีก วัน หนึ่ง ก็ เสด็จ ใหม่อีก ได้ ทอด พระเนตร เห็น คน ตาย นอน ชัน ชัด คัด ข้าง อยุ่ ครบ หน้า รก จึง รับสั่ง ทาน ว่า “ นั้น รูป อะไร จึง น่า ปรดาต ดัง นั้น ” ? นายฉันท กราบ ทูล ว่า “ นั้น แด

คือ คนตาย ” “ ตาย อย่างไร ” “ ตาย คือขาดลมหายใจ ”
 (ไม่มีลมหายใจ) ต้องนอน ชัน อันที่คิดอยู่ อย่างนี้ จน ๘ วัน
 ๘ วัน แล้วก็ ยืน นำเป็นขบวน เหนือหลุม เหลือ แต่ โครง ร่าง กระดูก
 กั่ง กังกาง อยู่ กลางดิน ถึง พระองค์ ก็ ต้อง เป็น เช่น นั้น เหมือน กัน
 จึงทรงพระดำริห์ว่า “ อ้อ คนเรา เป็น ๆ อยู่ ดี ๆ ก็ กลับ ตาย ทั้ง กาย
 กั่ง อยู่ นั้น ทุกคน ควร ตั้ง หวาด เสียว ต่อ ความ ตาย น่า จะ เบื่อ
 หน่าย คน ๓ จำพวก คือ คน แก่ คน ไข้ คนตาย จริง ๆ
 หากควร จะ รื่นเริง ละเลิงใจ อยู่ ใน โลกย์ อัน ก่อเกิด กลับ หา ความ ยั่งยืน
 สิ่งใด ไม่ ” แล้วรับสั่ง ให้ ข้าราชการ ถวาย พระราชวัง

(๔) ใน ๓ คืน ที่ แล้ว มา นั้น พระโอรส ได้ เข้า รื่น

พระไทย ด้วย ทุกข์ ทั้ง ๓ คือ คน แก่ ไข้ ตาย นั้น ยิ่ง รุ่ง ๆ
 พระองค์ เบื่อหน่าย ทรง พิจารณา สมบัติ บ้านเมือง ตามยศ จน ถึง ร่าง กาย ของ
 พระองค์ อัน ปรากฏ แล้ว ว่า หา แก่นสาร มิได้ ครั้น รุ่ง ขึ้น ต่อ ไป ก็ เด็ด จ
 ฆน ส่วน อีก เพื่อ จะ หา ความ ดำรง อยู่ พระไทย พอ ไป ถึง กลาง ทาง
 ก็ ได้ ทอดพระเนตร เห็น รูปบรรพชิต (พระ) ปรากฏ อยู่ ตรง หน้า รก
 จึง รับสั่ง ถาม ว่า “ นั้น ใคร คน อะไร ” นายฉันท กราบ ทูล ว่า (พระ)
 “ มา แต่ ไหน จะ ไป ไหน ทำ อย่าง นั้น จะ ชะไร ชะไร ,, ” “ คือ คน
 เรา ทั้ง บ้าน ไป บวช จะ หนี ทุกข์ (คือ ความ แก่ ความ ไข้ ความ ตาย)
 จะ ชะไร ความ สุขใจ ” จึง ทรง พระดำริห์ “ การบวช นั้น ดี อย่าง ยิ่ง

แปล การหาความสุข

แล้วก็เสด็จไปจนถึงสวน

วันนั้นทรง

ตำราญพระไทยเพดินชมสวนอยู่จนค่ำ

แล้วทรงรำพึงถึงความ

ไม่แก่, ไม่ไข้, ไม่ตาย, ... อย่างนี้จะควรทำอย่างไร ยากนักแท้

ยากนักใช้ ยากนักตาย จะได้แก่สิ่งอันใด จึงควรคิดว่า แก่ไข้ตาย

นี้เดิมมีมาแต่ไหนก่อน ก็เห็นได้ว่ามาแต่ความเกิด เพราะว่า

คนเราเกิดมาจึงตาย ถ้าฉันนั้นเมื่อทำได้จนไม่เกิดละ ถ้าไม่เกิด

ก็ ไม่ คาย จะ ควร คิด ความ เกิด ย่อ เรา ต้อง ยอถบวช จึง จะ หมด
 กังวล ใน โลกย์ แล้ว ควร หา ความ เกิด ให้ ได้ เรา จึง จะ ได้ ความ
 ไม่ คาย เมื่อ ทรง เห็น ว่า ความ ไม่ คาย มี อยู่ แท้ ๆ แล้ว ก็ ทรง
 ปล่อย พระไทย จน คำ อยู่ ใน ส่วน (เปรียบ เหมือน คน ที่ เป็น ลูก หัน เรา
 อยู่ นาน แต่ พอ ได้ ข่าว ว่า เขา จะ เอา เงิน มา ใช้ หัน ก็ ยัง ไม่ เห็น
 เงิน ที่ มีความ เข้ม อิ่ม ว่า เรา จะ ได้ เงิน ของ เรา ทั้ง ดอก เบี้ย คืน มา)
 วัน นั้น ข้าราชการ กราบ ทูล ว่า พระ พิณ พาส์ ผู้ คุ้ม มา แล้ว พระ องค์
 ก็ ทรง เห็น ว่า หวัง จะ มา สด ยิง พระ องค์ เข้า อีก จึง ไม่ ทรง ยิน ติ
 รับ ชาว ลูก ขา ย นั้น

(๕) เมื่อ พระ องค์ เสด็จ กลับ มา พระ ราชนิเวศน์ แล้ว ก็ ยัง ไม่ ไป
 พระ พิณ พาส์ คำ รั้ง การ ที่ จะ ยอถบวช ใน วัน นั้น พอสันต์ หดับ หมด
 แล้ว ก็ รับ สั่ง ให้ นาย ฉันท ผูก ม้า แล้ว ยอชง เข้า ไป ตู พระ พิณ พาส์ นอน หดับ
 กก พระ ราหุล ราช กุมาร อยู่ ก็ เห็น ว่า เป็น สรวร ดี แล้ว ควร จะ
 หัน ไป เวลา นั้น จึง มา ทรง ม้า กัน ถัด จึง ยอชง นอก เมือง ล่วง แดน
 กบิลพัสดุ์ ถัด แดน เมือง สาวัตถี, เมือง เวลาลไป สิ้น ทาง ๓๐ โยชน์
 ถึง แม่น้ำ โอน มา พอสันต์ เวลา จวน สาง ๆ แล้ว เสด็จ ข้าม ไป ผัง ข้าง นั้น
 (กว้าง ๑๕ เส้น) ลง ประทับ กับ เน้น ทราบ แล้ว คิด พระ เกษา เป็ด ยง
 ผ่า ทรง กระษัตริย์ ผลัด เป็น เพศ พระ ใน วัน ไต นั้น

ทุกกรกิริยาบริเฉท

๑๗

(ตั้งแต่ ออก จาก วัง จน บรรพชา นั้น

มีฝูง เทวดา อินทร์

พรหม แห่ง ห้อม ด้วย เครื่อง สูง และ สักการ ต่าง ๆ นำ ตาม มา เป็น
อิน มาก จน ถึง พระยา มาร วัง ตาม ลง มา หั้น เสด็จ จะ ให้ กลับ จึง
ปน แบบ แห่ง บวช นาค ที่ จะ มา จาก เวียง ตรงนี้)

๑ บรรพชา	การ บวช
๒ เทวดา	ชาว เมือง พ้า
๓ อินทร์	เจ้า เทวดา
๔ พรหม	ชาว เมือง พ้า ชั้น สูง กว่า เทวดา

๗ ทุกกรกิริยาบริเฉท

(๓) เมื่อ พระองค์ ทรง บรรพชา แล้ว ก็ รับ ตั้ง ให้ นาย ฉันท
นำ ม้า แด เครื่อง กระษัตริย์ กลับ กรุง กบิลพัสดุ์ เพื่อ จะได้ ทูล ข่าวด แด
พระราชบิดา แล้ว พระองค์ ก็ เสด็จ เข้า ไป ใน บำ ชนุบิย ชัมพวัน (บ้านมะม่วง)
เจ้า หยุต ประทับ ดำรง ญ พระไทย อยู่ ๗ วัน เนิบ ขึ้น ด้วย การ บุญ ก่อ
ความ ตูบปรากนา ที่ ได้ ทรง บรรพชา นั้น โดย ฌาตุก ไม่ ทิว ไทย อย่าง ได
เลย ต่อ ถึง วันที่ ๘ จึง ได้ เสด็จ ไป ตาม ทิว ไม่ ชาย มา ได้ ๓๐ โยชน์
ถึง แม่น้ำ แห่ง หนึ่ง ก็ ลง สรง แล้ว กลับ ขึ้น มา ก็ เสด็จ ไป บิณฑบาต ใน
เมือง ราชคฤห์ ชาว เมือง ได้ เห็น พระองค์ ต่าง ๆ ก็ พา กัน พิศวง ว่า ใคร ดู

มา แต่ไหนๆ ช้างงาม ส้มบุษย์ยิ่ง นึก จนทราบ ถึง พระเจ้าพิมพิสาร
รับสั่งให้ ราชบุรุษ กอธ สกต รอย ตามไป ดูให้รู้ว่า ใคร แน่

(๑) พระโพธิสัตว์เจ้า เมื่อเห็น บิณฑบาต ได้ เข้า พธ ส้มควรว
แล้ว ก็ เสียด ขอก นอก เมือง ไปยัง ภู เขา ชื่อ บันทวน บรรพต แล้ว
ประทับ ภาวนา ใจ เจริญ เขา เบ็ด ภาควิ ขอก จะ เสวย ได้ ทอด พระเนตร เห็น
อาหาร อัน ทราม ปฏิกูล เหม็น ทน จน ถึง กับ จะ ทรง ขา เข็น ออก มา
(เพราะ เหตุ ว่า พระองค์ เคย เสวย แต่ อาหาร อัน โขธ ฐา ประณีต) ก็ ทรง
พิจารณา แล้ว พิจารณา เถา ว่าจะ เห็น ลง ว่า เป็น ธรรมตา อาหาร เป็น
เครื่อง เสวย ชีวิต ให้ เป็น ขนุน นัน หลาก ครั่ง จน ปลง ตก ว่า เป็น ราช
ธรรมตา คือ กัน จึง เสวย ได้

(๒) ฝ่าย ราชบุรุษ เมื่อ ได้ เห็น พระองค์ ทำ ดัง นั้น ก็ ไป ทูล
พระเจ้าพิมพิสาร ว่า ไป ทรง นั่ง อยู่ ที่ เจริญ เขา พระเจ้าพิมพิสาร
ก็ เกิด อิศวรวิญญ์ เสียด ไป ทอด พระเนตร ด้วย พระองค์ แล้ว จึง ทูล ถาม
ทราบ ความ ว่า เปง พระราชโอรส พระเจ้า กรุง กบิลพัสดุ์ เสด็จ เคย เปน
ราช สัมพันธมิตร ลง ชาว ดาว ถึง กับ อยู่ ที่ นี้ ความ ยินดี แล้ว ทูล ให้
ทรง สัมบัติ จะ แบ่ง ถวาย ถึง ห้าง พระองค์ ก็ ตรัส ว่า ที่ มา นี้ ก็ เพราะ
ทั้ง โธ กิณ สัมบัติ จะ คั่ง การ โธ กุศล สัมบัติ จึง ได้ ออก บวช เพื่อ
จะ เปน พระพุทธเจ้า พระเจ้าพิมพิสาร ได้ ทราบ พระ ประสงค์ แล้ว ก็
ทูล ขอบ ว่า ถ้า ได้ ตรัส รู้ เปน พระพุทธเจ้า แล้ว ขอ ให้ เสด็จ มา ใน เมือง นี้

๒๐

พระพททจวิทยา

เล่ม ๒

เกินไป จึง ทรมาน ทุกข์ อยู่ อย่าง เดียว ก็ ร่าง กาย ไม่ มี ทำดัง พอ
 แล้ว จะ ทำ ความ คำวิหัง สมาริ ให้ เจริญ ไม่ ได้ จึง ทรง ภาควิเสศ ใจ ไป บิณ
 ทบาควร มา ด้วย พอ สมนคร

ต่าง ๆ กัน ทำ พททจวิทยา
 ๑. อยู่ แบบ นี้ เหนือ ภูเขา

(๕) เมื่อ ก่อน พระองค์ ยัง ไม่ บรรพชา นั้น มี พราหมณ์ ๕ คน
 ซึ่ง พราหมณ์ บิดา เฒ่า หมอ ดู วิเศษ ได้ บอก ไว้ ว่า พระโพธิสัตว์ จะ
 ได้ ตรัส เสน พระพุทธเจ้า จึง พา กัน ไป บวช กอຍ อยู่ ก่อน เกิด เพราะ
 ฉะนั้น พวก ๕ คน นี้ จึง ได้ มา ประมุขิต์ พระองค์ อยู่ ถึง ๖ ปี พอ เห็น ทรง

ทุกกรกิริยาบริเฉท

๒๑

เดวย เข้าวัน นั้น ก็ คลาย ความนับ ถือ เห็นว่าจะไม่ เป็น พระ พุทธเจ้าได้
ด้วย พระองค์ ทั้ง ความเพียรอย่างสูงเสียดแล้ว จึงพากันหนีไปทาง ๓๕ โยชน์
ถึง มา อัสสัมชาน ก็ เข้า ตั้ง อาสนะ อยู่

พระโพธิสัตว์ ตั้ง แต่ พระ ๕ องค์ ไป เสีย แล้ว พระองค์ อยู่ แต่
องค์เดียว ก็ได้ จิตวิเวก มา พึ่ง เพียรเจริญภาวนามา ๓๕ วัน ก็ได้
สำเร็จ แต่ พระ ๕ บัณฑิต โพรหมณ หรือ พระ ปฐมฌานิกเสกสม โพรหมณ
หรือว่าพระ สัพพัญญูญาณ นั้น เมื่อวัน ๖๖ คำ บิณฑ

๑ บัณฑ	มา เกือบ
๒ โยธาประณต	เดียด ครอบ
๓ โลกีย สมนัน	สันนิษของ โลกย์ (คือ สมนันบ้าน เมือง)
๔ โลกุตตรสมัน	สมัน คือ ธรรม พ้นไป จาก โลกย์
๕ สมนัน	เวียงถึง พ้น, ถึง ความ สงบ
๖ รูปฌาน	ความ พงใน ธรรม มี รูป
๗ อรูปฌาน	ความ พงใน ธรรม ไม่ มี รูป
๘ มกักรม	คำนึง นึกได้ เสมอ
๙ เนวสัญญานาสัญญาคณ	จะ ว่า มี สัญญา หนึ่ไม่ มี สัญญา ก็ ไม่ ได้
๑๐ จตุตถฌาน	ความ พงใน ธรรม ๔ อย่าง
๑๑ ธรรมวิเศษ	ธรรม ดี กว่า ธรรม ของ คน เขา ๆ

ศัพท์

คำแปล

๓๒ สมามิ	ความ ตั้งใจไว้เสมอ
๓๓ พระ โพธิญาณ	ความรู้ ในธรรมที่ให้รู้จริง
๓๔ อาศรม	ที่ฤๅษีอยู่ (ศาลา)
๓๕ จิตฺต วิเวก	ใจ สงัด, ธรรมให้ สงัด จิตฺต
๓๖ สัมมาสัม โพธิญาณ	ความรู้ ในธรรมที่ ให้รู้จริงเองโดยชอบ
๓๗ ปริมาภิเสก สมนโพธิญาณ	ความรู้ ในธรรมที่ ให้รู้จริง เอง ตั้งว่า ได้ธรรมอันน่าสรรเสริญยิ่ง } ใหญ่ }
๓๘ พระ สัพพัญญูญาณ	ญาณ คือ ความ เป็น ผู้ รู้ ทั้ง ด้น

๘ พุทธนสาวบริเวท

เมื่อวัน ๓๕ ก่ำ ดวงใจที่รุ่ง พระองค์ ทรง พระ สุนัน เป็น
บุพนิมิต ที่ จะ ตริส รุ ครั้น รุ่ง เข้า แล้ว ก็ เสด็จ ไป ประทับ อยู่
ใต้ ต้น นิโครธ พว นาง สุชาดา ลูก เศรษฐี คน หนึ่ง ยก ถาด เข้า
ปายาส มา พัด เทวดา เห็น พระองค์ ประทับ อยู่ ด้วย พระ สวรรกาย
อัน มั่งคั่ง ได้ สำคัญ ว่า เทวดา จึง น้อม ถาด ประเคน ถวาย เลย ทั้ง ถาด
(ทอง หนัก ราชา แดง ตำลึง) พระ องค์ ก็ ทรง รับ แล้ว ก็ ทรง ถิธ ถาด ไป ที่
แม่น้ำ เนรัญจรวา ลง สรง เสร็จ แล้ว เสด็จ ขึ้น มา ประทับ บิน เข้า ปายาส
ได้ ๕๘ บิน เสร็จ หมด แล้ว ก็ ดวง ถาด ถอย น้ำ ไป แล้ว ก็ เสด็จ ไป ประทับ
ภายใต้ ศาล พฤกษ์ ต้น หนึ่ง พอ ตวัน บ่าย ก็ เสด็จ มา ยัง ต้น มหาโพธิ
พฤกษ์ ซึ่ง เป็น ไม้ งาม สูง ได้ ๕๐ ศอก เสมอ คน มี กิ่ง เป็น ฉัตร ค่อ ออก

ไป อีก ๕๐ ศอก รั้วรั้ว ระโหฐาน งามมาก เด็ดๆ ประทับ เหนือ หนุม้า คา
๘ พ้อง ช้อน กัน ฉนั้น พระภักตร์ คือ บุร ทิศ ดำรง พระ สติ นั้น ต่อ
อุณาปาน สติ ภาวนา แล้ว อธิฐาน “ ถ้า สันดาน ชำคฺม ยังไม่ พ้น จาก
ข้าสว กิเลส กาม คุณ ครอบ ใด จะ ไม่ ละ สนาธิมัตถัง กิ น เอย จะ พยายาม
จน สุด ถ้า ถึง ชั่วครู่ ร่าง กาย อยู่ ใน ที่ นั ก การ ที่ พระองค์ ละละ ราช
สมบัติ ยัน เป็น ความ สุข มา ทน ทุกข์ อยู่ จน ถึง ๖ ปี นั ใช้ พระองค์ จะ
ประโยชน์ สำหรับ พระองค์ เมื่อไร คือ นั พระไทย เพื่อ จะ ไป รด สัตว์ ให้
บรรลุ ชำมฤต ธรรม ตำน พุทธเจตรสมบัติ คือ มนุษย์สมบัติ ทิพยสมบัติ,
นิพพานสมบัติ, เมื่อ พระองค์ ทรง มา เพ็ญ ภาวนา อยู่ นั้น มี ฝูง เทวดา
मार พรหม ทัว หมด โลก ธาตุ ยิน ดี พว กัน มา บูชา

๑	อุณา ปาน สติ ภาวนา	ธรรม เจริญ ให้ มี สติ ระลึก ตมหาย
ใจ เข้า ชอก	}
๒	ข้าสว กิเลส กาม คุณ	เครื่อง รั้ง รั้ง ใน ความ ปราถนา เป็น
เครื่อง รั้ง รั้ง ของ อยู่ ใน สันดาน สัตว์	
๓	ชำนฤต ธรรม	ธรรม ไม่ วั จัก ตาย เอย	}
๔	พุทธ เจตร สมบัติ	สมบัติ คือ เป็น แดน ของ พระ พุทธ เจ้า	
๕	มนุษย์ สมบัติ	สมบัติ ฆน มนุษย์ (คือ แผ่น ดิน บ้าน เมือง)	}
๖	ทิพย สมบัติ	สมบัติ ทิพย คือ เป็น ของ สมันต์ ทุก อย่าง ใน สวรรค์	
๗	นิพพาน สมบัติ	สมบัติ ก็ ฆ ธรรม ดับ ทุกข์ เสีย	

๔ นารวโธษนิเวศ

วันนั้นเป็นวันที่จะวิบัติ หลุดพ้นจาก สรรพกิเลสอย่างถาวร
 จึงปรากฏเกิด หมู่ นาร และเสนา นาร ทั้งหลาย ลัก ฆาต ฆาต มา
 ดำรง สงคราม จะ คือ ยุทธ เพื่อ จะรบ พระองค์ ให้พ่ายแพ้ อยู่ใน อำนาจ
 นาร และ ถ่มโดยรอบ พระองค์ นั้น เนื่อง มา ยิ่ง กว่า คดีใน มหา สมุท
 ธิ มิ วั สัก กิ โภฏี สมเด็จ พระพุทธ องค์ เจ้า เมื่อ ได้ ทรง ทราบ สงคราม
 นาร แล้ว ก็ ทรง จึง พระ สติ บัด เขา วิชัย บารมี เป็น บาท เขา คัด บารมี
 เป็น พระ แสง เขา สุวัฑฒนา เป็น พระ หัตถ์ ขวาม เขา สรรพคุณ บารมี ทั้งปวง
 เป็น โล่ห์ แล้ว พระองค์ ก็ ทรง ระลึก ถึง พระ สมเด็จพระ บารมี ญาณ ของ
 พระองค์ ที่ ได้ ทรง บำเพ็ญ มา มี ทาน คัด เป็น คดี จน ทวี อดอด ปรากฏ
 พริ้ม งาม ใน ทันใด นั้น โดย แน่นหนา หา ระหว่าง มิได้ น้ำ พระไทย
 พระองค์ ก็ ตั้ง มั่น อยู่ ใน ภูษิต วัชรทั้งปวง เป็น ปรมิตี ดิ ไม หวัน ไหว ต่อ
 ไพรี เดอ ที่ นั้น นาร ก็มี ฆาตกร ขม พลเสนา เข้า คือ ยุทธ ก็ ถึง แก้ว ปรากฏ
 โสย ต่อ ญาณ พล ของ พระองค์ (ความดีที่จะ ดำรง วัชร ใด ที่ เรา จะได้

ด้วย วิชฌญาณ นั้น ย่อมเห็นชัดทั้งชีวิตทั้งตัวมาพร้อมกันปรากฏแก่
เราเสียก่อน จึงรู้กำลังความชัดได้ว่า มีน้อย ด้วยอำนาจความดี บัง
คับ หรือ ชุ่มอยู่ ถ้าถึงชีวิตนี้กำลังแล้ว ผู้นั้นก็นึกแต่ไม่เห็นความดีเลย)

เมื่อมาร สงคราม ประชุมพร้อมกัน ประชิดพระองค์ พระองค์ได้
เรียกทศโยธาหาญ คือ พระบารมีมาพร้อมกัน มาร ออกศก ก็แพ้ ไป
(บารมี ๑๐ นั้น คือ (๑) ทาน ธรรมที่พระองค์โปรดให้ (๒) ศีล ธรรมที่
พระองค์ทรงปรกฏได้ (๓) เนกขัม ธรรมที่พระองค์ออกจากบาป
(๔) ปัญญา ธรรมที่พระองค์รู้ทั่ว (๕) วิริย ธรรมที่พระองค์เพียรกล้า
(๖) ขันติ ธรรมที่พระองค์ทนได้ (๗) ศัจจ ธรรมที่พระองค์ถือจริง

(๑) อธิฐาน ธรรมที่พระองค์เล็งผล (๒) เมตตา ธรรมที่พระองค์
นับถือว่าเหมือนตน (๓๐) อุเบกขา ธรรมที่พระองค์ควรหาเห็นชัดจนเคยได้

๑. วิมุต	ธรรม เคียง หุด พ้น
๒. อกุศล	สิ่งชั่ว
๓. วิริยบารมี	บุญ บ้าง ก่อน ก็ยาวนาน เพียร
๔. ศีลบารมี	บุญ บ้าง ก่อน ก็ศีล
๕. สรวิชา	ความ ชัย
๖. สันติวิธี บรมญาณ	ญาณ มี บุญ บ้าง ก่อน ๓๐ ถิ่น
๗. อกุศล ๖	ของ ความ ดี
๘. ปราโมทย์	แพ้
๙. ญาณ พด	กำลัง ความ วั
๓๐. วิชา ญาณ	ความรู้ วิชา

๓๐. ขกัณโธปริบท

เมื่อ พระองค์ วัน รมย์ ดำรงด้วย อกุศล - โยธา หาญ ของ พระ องค์
อัน ขันมาร อกุศลให้ อัน ครานไป แล้ว ก็ ทรง พระ โสณนที ปรางค์ ผ่อง
ใส ทวี โหริ มณฑล ครั้น ประถม ยาม พระองค์ ทรง เจริญ ตูนาธิ ภาวนา
แล้ว ก็ ทรง ระลึก ชาติ จัน เหม ตั้ง แต่ โหริ บัดตั้ง ก็ ย้อนไป ตาม ทาง และ
เวลาที่ เสด็จ มา ถึง แม่น้ำ น วัณชรา ทวนไป เมือง ราชคฤห์ ไป แม่น้ำ

โอนมาไป จนถึง กรุง กบิลพัสดุ์ จน เสด็จ ราช แด ประสูติ ธรรม์ จน
 ชาติ ต่อ ๆ ไป (ตรวจ ดู รูป ร่าง สันฐาน ความ คิด การ งาน ประเทศ เวลา
 กำเนิด ทุก อย่าง โดยละเอียด) ก็ เห็น ชัด ได้ ตั้ง แต่ โนาง ยาม คืน เกิด ขึ้น มี
 ชาติ ภพ รู้ ได้ หมด เรียก ว่า บุญเพ นวาสณาน ที่ ๑ ครั้น มัชฌิมยาม
 พระองค์ ก็ บัด ดู ภู มิ พ จกัณ ุณาน ที่ ๒ ก็ เห็น แจ่ม ประจักษ์ ทุก อย่าง
 ตลอด ภายใน ภายใน นอก ภพ เก่า ภพ ใหม่ ของ สรรพ สัตว์ ทั้ง โวง ด้ย คน
 อยู่ บน ยอด เขา แล เห็น เบื้อง ท่า ตลอด ไป ครั้น บัณณิยาม ก็ ทรง พิจารณา
 บัณณิการ คือ การ สืบ ต่อ กัน ของ สัตว์ ดัง ขาว ได้ แก่ พระ ปรคิ สมนุ ปบาท คือ
 อวิชา ให้ เกิด ดัง ขาว ๆ ให้ เกิด วิญญาน ๆ ให้ เกิด นาม รูป ๆ
 ให้ เกิด สฬายตน ๆ ให้ เกิด ผัสส ๆ ให้ เกิด เวทนา ๆ ให้
 เกิด ตัณหา ๆ ให้ เกิด อุปาทาน ๆ ให้ เกิด ภพ ๆ ให้ เกิด
 ชาติ ๆ ให้ ปรากฏ ขรา, มรณ, โสภ, บริเวณ, ทุกข์,
 โทมนัส, อุปายาส, เปน บัณณิ สืบ เนื่อง ให้ เกิด ต่อ กัน และ กัน ถ้า อวิชา
 ตับ ก็ ตับ ต่อ ๆ กัน ไป เมื่อ พระองค์ ตรวจ มา เปน อนุ โลม ปติ โลม แล้ว
 พอ แสง ของ แดก ก็ บัด ดู พระ สัพพัญญู ญาณ กับ สุน ุณัน ขาดว ก็ เกิด

เป็น สุ่มก เหน ปทาน (คือ รู้ ทั้ง ถึง ธรรม ทั้งปวงโดยไม่ เหลือ) เรียก
ว่า ชาตวิชัยญาณที่ ๓

ศัพท์	คำแปล
๑ โพรินณตล	ดวง หัวใจ รอบ ต้นโพธิ์
๒ สมาริ ภาวนา	ความ ให้ มี ธรรม ตั้ง จิตร์ นั้น
๓ โพร บัดถัก	ที่ นั่ง ได้ ต้นโพธิ์
๔ บุพเพ นิวาสนาณ	ความ รู้ สาติ ก่อน, ระลึก สาติ ได้
๕ ทิพย จักขุ ญาณ	ความ รู้ เห็น ด้วย ตาทิพย์
๖ บัจชาการ	อา การ ของ ธรรม คิด ต่อ กัน
๗ สัตถ์ สังขาร	ธรรม ประชุม ให้ เป็น สัตว์ คน
๘ สุ่มก เหน ปทาน	ละ ชาติ
๙ ชาตวิชัยญาณ	ความ รู้ ธรรม ให้ สิ้น ชาติ

๓๓ โพรธัพพะปัญญ มวิเทศ

พระพุทธรูป ได้ ครบ รู้ พระโพธิญาณ แล้ว พระไทย ผ่องแผ้ว

โพธิสัตว์พญญา วิเนต

๓๓๘

ดั่งว่า กระจ่าง เจ้งใน สิ่ง ทั้งปวง เบิกบาน พระไทย แล้ว จึง ทรง เจริญ
 สมนาคัน วาญ บุปผ วิหาร เปน อัน มาก แล้ว ทรง ดำราญ ชย ด้วย
 ธรรมปฏิบัติ ถ้วนกำหนด ๘ วัน แล้ว เสด็จ ไป สู่ ทิศอีสาน ณ พระมัทรี
 คือก พระ มหาโพธิพฤกษ์ ถิ่น พระนคร บุษบา ๘ วัน แล้ว เสด็จ
 จักรณ ไป อีก ๘ วัน แล้ว เสด็จ ไป สู่ ทิศพายัพ ทรง ประทับ
 แล้ว พิจารณา สุตินิฐาน ๔ และ อธิษฐาน ๔ ครอง ธรรมวัตร ไปจน
 เจ้ง เจ้ง หมด ธรรม แยก เปน ประเภท ๆ ได้ ๘๔๐๐ ธรรมวัตร
 พระองค์ ทรง เห็น โลกย์ เห็น ธรรม ชาติ เจน เจ้น เจ้ง หมด ความ วินุติ
 กังขา พระไทย ก็ ผ่องใส ตลอด พระสกล กาย ภายใน ภายนอก ตลอด
 บริสุทธิ เปน อัน เดียว กัน คือ พระหทัย ประสาท สุกใส นำ เลี้ยง หทัย
 วิตุ กำหนด ว่า ของ นี้อ หนึ่ง ก็ ได้ บริสุทธิ มิได้ ชุ่มฉ่ำ ทัว ตลอด
 พระโลกิต ใน พระสกล กาย ก็ บริสุทธิ สอาด สอาด ตลอด พระฉวีวรรณ
 วิธาศิ ถัดนั้น นั้น ก็ ปรากฏ พระวิสุต มี พรหม อัน งาม ๖ ประการ—
 แล้ว พระองค์ เสด็จ ไป สู่ อธิษฐาน นิโครธ ณ เมือง บุรินทริศ แห่ง พระ
 ศรีมหาโพธิ์ ทรง เจริญ ธรรม ด้วย วินุติ ศุข อีก ๘ วัน เวลา นั้น
 นี้ มารวิธานาง คือ คณินหา ราชาน ชวิศ เข้ามา ปรากฏ แก่ พระองค์ เปน เด็ก

กิเลสที่จะพ้อให้ลุ่มหลงใน รูป, รส, กลิ่น, เสียง, สัมผัส, อัน
 วิจิตร้งดงาม อย่างไร ที่ โลกย์ นิยม นั้น แต่พระองค์เป็น วิส্তুวิสัย
 อัน สอาด ผ่องใส ไม่ หวนไหว ค่อ โลฏามิส เป็น ผู้ ชะนะ กิเลสขาด แล้ว
 อัน กิเลส ไม่ กลับ มาสู่ พระองค์ ได้ (ต่าง ว่า เปรียบ บุคคล กินเข้า
 เต็มอิ่ม แล้ว ถึง ใคร จะ แต่ง อาหาร ประณีต อย่างไร ก็ มีอาจ กินอีกได้)
 มาร ธิดา ทั้ง ๓ ก็ หมด ชุบชวย กลับ ไปสู่ สถาน ตน เมื่อ ล่วง ๘ วัน
 แล้ว เสด็จ ไปสู่ ปราชินทิส ประทับ ภายใต้ มุขลินทพฤกษ์ แล้ว
 วิมุติสมาบัติ อีก ๘ วัน ข้ามาจ พระโพธิสมภาร เป็น ชรรณานุภาพ
 แรงกล้า ใน พระองค์ ^{๔๖๓}ปรากฏ ๓๖ เทวณิกาย แล สรรพสัตว์ ทั้งหลาย ให้
 ถักการบูชา คอย ปฏิบัติ บำรุงพระองค์ ให้สูงส่งราญ พระองค์ เมื่อ นำเพญ
 สมณะธรรม ที่ได้ ตรัสรู้ ก็ แสน อภิรมย์ วัน พระไทย จึง ได้ เพล่ง
 พระวาทา ว่า “ การ ที่ รู้ ทั้ง ถึง ธรรม สรรพสิ่ง ทั้งปวง นี้ เป็น การ ส่า
 สุขใจ ใจ คอ ไบ้ง สว่าง ใสว ชื่น ออก ใจ เจริญ จิตร์หาสิ่งใด ไม่
 เสื่อม เพราะ จิตร์ ผ่องใส ไม่ มี ห่วง ใน สิ่ง ใด ของ โลกย์ เห็น แจ้ง

(เจดีย์ที่วัดพระแก้ว กรุงเทพฯ)

ใน สิ่ง ทั้งปวง หมด ” แล้วเสด็จ ไป สู่ ราชา ยศน พฤกษ์ ยัน อยู่ ใน
 ทิศ ทักษิณ แห่ง มุจลินทร นั้น ทรงส่ง มาจับปลัดจก จำเรญวิมุติสมาบัติ
 อีก ๘ วัน รุ่งเช้าวัน นั้น พระอินทร์ นำพล สมอ มา ถวาย พระองค์

อดอาหาร อยู่ ถึง ๔๘ วัน ได้โดย ผดสมมต อดอาหาร แล้ว นี พานิช
 นาย พ่อค้าเถวียน ๒ คน ชื่อ ๒๒๔ ๓ ผลิก ๓ กุมเถวียน
 ๕๐๐ เฒ่า มา ถึง ตรง นั้น เถวียน ทิด พานิช ก็ เทียว จะ หา ทาง แก่ ไช
 ไป เห็น พระพุทธองค์ ทรง นั่ง อยู่ ได้ ขึ้น ใน ราชอาสน์ พุทฺธย
 คิดใจ ให้ รู้ ลึก ช่น มา ว่า พระองค์ นั้น จาน พระนิม ด้วย บัญช อภิษณ คง
 เปน พระพุทธเจ้า จึง ถวาย เข้า สด ถ้วน สด สม พระองค์ ก็ เสด็จ ๑ ถัว
 ๒ คน พานิช ก็ พูด ว่า “คุณ นมัสส พระองค์ นั้น เล็ก ชรรณ ก พระองค์
 ศรัทธ ด้วย” เฒ่า นั้น มา ๕ คน นั้น จึง เปน ชวน อด ถอน คน คือ ได้ รู้ ว่า
 พระ พุทธ พระธรรม พระอริย สัจจะ นั้น พระองค์ ได้ สด ๒ เฒ่า
 แก่ พ่อค้า ทั้ง ๒ เฒ่า ก็ พูด ถา ไป

ศัพท์

คำแปล

๑ นวามบุพพิหาร	ธรรม ที่ พระองค์ เคย อยู่ ๘ อย่าง
๒ ชรรณมัต	ขึ้น ขึ้น ใน ธรรม
๓ สติปัฏฐาน	ที่ ตั้ง สติ
๔ อธิธัมม	ธรรม ที่ ให้ ถึง ฤทธิ์
๕ พหิมบระสาท	ของ หัวใจ, ใจ ไส
๖ พหิมจิต	เมื่อ หัวใจ

ศัพท์

คำแปล

๗	ฉิวรรณวิลาศ	ฉิวงาม
๘	วินาศิคุช	คุช ที่ ได้ รรรม พัน ทุช
๙	วิสัทธิษณ	กชง ดันตาม ดยาด
๑๐	โตกามิส	เหยือโลกย
๑๑	ชรรมานภาพ	ดิง ที่ เปน ได้ ตาม ชำนาช ชรรม
๑๒	เทวนิกาย	ฝูงเทวดา
๑๓	ดณามัตถังก	นังชัตตณาม

๑๓ พรหมมัยเนต สมนบริเวท

พระพุทธรองค์ เด็ดจ จาก ราชายศน แลัว มา ประทับ ชัษชปาด
 นัใครธ อัก เวदानัน ทรง คำรหิ ถึง พระองค์ ว่า “ ชรรมตา คน
 ทังหลาย ย่อม นั ที่ เคารพย สักการบูชา นันถึอ จึง จะ ชยฺ เปน เปน คุช
 ก็ พระองค์ เอง นี้ จะ ควร เคารพย นันถึอ ใคร ม้าง ไหม เนือ ทรง ควร
 เห็น ว่า “ คน ผู้ ที่ ควร ให้ เรา เคารพย นั้น ก็ชง เปน คนมี วุฒิ อย่าง
 ไต อย่าง หนึ่ง ซึ่ง ผู้ ที่ จะ เคารพย นั้น เรา ไม่นั เหมือชน เรา เห็น ว่า
 วิเศษ กว่า เรา ๆ จึง เคารพย นันถึอ ” ก็ พระองค์ ควร เคารพย ใคร เถ่า

ครั้น ครอง อยู่ ตลอด โลกย์ ก็ หา เห็น ผู้ใด สมควร ที่ พระองค์ จะ ทำ
 ดัดการบูชา เคารพ นบ นชน ไม่ เพราะ ว่า พระองค์ ทรง ธรรมอัน
 ประเสริฐ อยู่ ใน พระองค์ มาก นาน เหลือ ที่ บุคคล จะ ประมาณ คุณธรรม
 ก็ ย่อม คิด สมาริ บัญญา อมฤต นก นิพพาน ที่ พระองค์ ตรัสรู้ แล้ว และ
 ทรง ใช้นั้น เป็น ธรรม วิเศษ ประเสริฐ นักหนา แล้ว พระองค์ ก็ ทรง
 ธรรมคุณ อยู่ ใน พระองค์ แล้ว จึง พระองค์ ย่อม เคารพ ธรรมคุณ ที่
 พระองค์ ทรง ใช้นั้น เอง ” แล้ว ทรง พระดำรัส อีก ว่า ธรรม ที่ พระองค์
 ตรัสรู้ นั้น ดั่ง ซึ่ง ดั่ง ชุม ละออง เหลือ เกิน ยาก ที่ บุคคล สันดาน ชยาบ จะ
 ตรัสรู้ ตาม พระองค์ ได้ ด้วย สุรรพัตถ์ นี้ ก็ เกิด หนา น่น นก ด้วย ราก,
 โทษ, โมหะ, พวงราทกถา โทษ ถัด ใน ทกถา เรียกว่า ราก จริต โทษ
 จริต โมหุ จริต เหล่านี้ ย่อม ทำ ถึง ได้ ตาม ใจ ตน เอง หา พึง ทำ ผู้อื่น
 ไม่ ด้วย ถึง ก็ เกิด ของ ตน เป็น โทษ เห็น ว่า ตน วิเศษ เพราะ ความ
 หนา ถ้า จะ สอน คน เช่น นั้น ก็ จะ บ่อย การ หา ประโยชน์ ไม่ (ครอง
 ท้าว สหัมบดี พรหมณ์ เข้า มา แล้ว แล้ว ทรง ขบ ขวราธนา ให้ ไป รด สัก
 พระองค์ ทรง พิจารณา ฝูงสัตว์ โลกย์ โดย แจ่ม แจ่ม แบ่ง คน ใน โลกย์
 ออก โดย สันดาน เป็น ๔ พวก คือ อุกกุฏกคิณฺณ ๑ วิบัจฉคิณฺณ ๑
 เนยฺยบุคค ๑ ปทปรนบุคค ๑ จึง เป็น พวก ควร จะ สอน นั้น มี มาก
 คือ ที่ ๑ พัง ธรรม แต่ เบื้อง ต้น ก็ เข้าใจ ตลอด ทำ กถา ที่ สูง ที่ ๒
 พัง แต่ เบื้อง ต้น ไม่ เข้าใจ ต้อง อธิบาย ชำ ทำ กถา ให้ พัง จึง รู้ ที่ สูง ได้

คำวิหิที่ จะ ไป เทศนาโปรดสัตว์ แต่จะ ควร สอนใคร ก่อน (พอเป็น
 ฤกษ์) จึง ทรง ระลึกถึง คนที่ ทรง เห็น ว่า เป็นคน มี ญาณจักษุ อยู๋ ซึ่ง
 จะ สอน ง่าย ให้ เห็น ตาม พระองค์ ได้ โดย ฉับ พัดัน เมื่อ ทรง ระลึก
 ถึง ชาลารตนาศิ แด อุกกตนาศิ ๒ คน ซึ่ง พระองค์ เคย เห็น ส่วน ของ
 ฤกษ์ ๒ องค์ นั้น ว่า ฉับใจ แต่ ทว่า คน ทั้ง ๒ นั้น ก็ ขรามากกว่า
 พระองค์ (จำเดิมแต่ ทรง นำ เพี้ย เพี้ย อยู๋ จน สำเร็จ พระโพธิญาณมานาน ถึง ๖ ปี
 จะ เขา ขรรณวิเศษ ไป แสดง แก่ ๒ ฤกษ์ นั้น) ก็ พย ทรง ทราบว่า หมด
 อายุ ของ คน ทั้ง ๒ เสีย แล้ว โดย ทาง ชอายุไว้อยู่ จึง ได้ ทรง คำวิหิ ค่อย
 ไป ว่า ใคร จะ มี ดี อีก ที่ ควร จะ แสดง ขรรณ ครั้ง แรก ของ เรา ให้ เป็น
 คน พุท ง่าย สอน ง่าย คราวนี้ ง่าย ได้ เป็น โชคไชย ที่ ควร เป็น ประถม เหวในย
 ได้ สำหรับ เป็น เปน ตัว อยาง แก่ กุลบุตร คือ ไป ที่ ทรง ระลึก ขึ้น มา ได้
 ถึง เบญจจรรยัยว่า โภณทัณณิกขุ ฤทธา ตี อยู๋ มี ญาณจักษุ พย
 ของ วัน พุท ไรอาท ได้ ด้วย เธอ เป็น คน ใคร คือ ความ คึกษา อยู๋
 แล้ว แด เป็น คน คู่กัน เคย ชอบ พย กัน อยู๋ ด้วย ทั้ง เคย นับถือ พระองค์
 ได้ ปกปัค บำรุง มา เมื่อ เวลา พระองค์ ทำ ทุกกรกิริยา อยู๋ นั้น นาน ถึง
 ๖ ปี เพื่อ จะ คอย ขอ ความ รุ บ้าง แต่ เป็น คน ใจ ใจ จึง ได้ ขุน
 เณยว ทั้ง พระองค์ เสีย เมื่อ ทรง พระคำวิหิ แล้ว พย รุ่ง ขึ้น ใจ คุทศิ
 ๗ คำ ก็ เสด็จ ไป ทรง บาศร์ ใน บ้าน เสนาณิคม แล้ว

ทรง พระ คำเนิน ไป สู่ บำ ชีตปตน แดน เมืองพาราณสี ทาง ๓๘ โยชน์
เมื่อเสด็จ ไป ตามทาง หว่าง คยา ประเทศ และ เขตวิ เมือง ราชคฤห์ กับ
มหาโพธิ์ ต่อกัน นั้น มีราชสีวก คน หนึ่ง ชื่อ อุปลก มา ได้ เห็น
พระองค์ ทรง พระรูป พระโฉม อันงาม ชด ชน ไม่ ได้ จ้ง ตาม ว่า
“ ท่าน มา แต่ ไหน ใคร บอช ให้ จะ ไป ไหน ” พระองค์ ก็ ตอบ ว่า
“ เรา เป็น อุปลก ภู วั ธรรณ ด้วย คน เกว แล้ว ใคร จะ ต้อง ด่อน ต้อง เปน
ครู เล่า เรา ฆ่า ก็ เดศ ตาย ทำ ตาย ก็ เดศ ชาติ แล้ว วั ธรรณ ถึง ๘๕๐๐๐
ธรรมชั้นนี้ แล้ว เรา เปน ครู ของ โลกนี้ ” “ ถ้า ฉะนั้น ท่าน ก็ เปน
อนันตชินนะชิ ” “ ถูก แล้ว เรา เปน ผู้ ชะนะ เบญจพินนาร แล้ว ”
อุปการสีวก ก็ กล่าว ว่า ดี แล้ว ๆ หลีก ฌรศา ไป

(๒) ส่วน พระพุทธองค์ ก็ เสด็จ ไป สู่ บำ ชีตปตน พช เวตา
สำยณห์ ศวัน ฆน ๆ ก็ พย ถึง ฝ่าย พระเบญจจวรทศย์ วัน นั้น กำถัง นัง
ฉนทา ปรรพภัก ถึง พระองค์ ว่า เคย อยู่ ด้วย กัน เคย ปกคิณ รัรักษา ให้ มี
ความ คู่ เรา พากัน มา เสีย จะ เปน อย่าง ไ้ ต่อกัน ไป ก็ ไม่ ทราบ พุค
กัน ยัง ไม่ ทน ชาติ คำ พช แด เห็น พระองค์ เสด็จ มา แต่ โถก ก็ จำ ได้
ด้วย พระพุทธชรังมี เปน อัน งาม จ้ง พุค ว่า พระสิทธิราชต กุมาร ทำ ความ
เพียร หย่อน ผ่อน ลง หา โลกานิค ด้วย กระจายหา ฌน แด คุ รูปทรง

ดันฐานงาม แปลก ขึ้น กว่า แต่เก่า ที่ จะ ชยฺ คน เตียน เป็ถั่ว เข้า หรือ
 จึง ได้ เสว เสว หา เรา ตาม มา จน พบ ได้ แต่ ทว่า เรา ไม่ ควร
 เคารพ นบ ไหว้ เหมือน แต่ ก่อน ก็ ได้ เพราะ เธอ ไม่ ทำการ ให้ สำเร็จ
 ๐ พุทธภูมิ แต่ ว่า เสย แรง เธอ ขุด หัก มา หา ก็ จิต เสนาสน์ ปลูก ได้ พช
 เปน ภิรยา เมื่อ จะ ชอบ ใจ นิ่ง หรือ มี นิ่ง ก็ ทำเนา เพราะ ว่า เธอ เปน
 เจ้า มี ศักดิ์ สูง แต่ เรา พากัน เคย ๆ เสย แล้ว ขยำ พุดจา ด้วย ดู ที่
 เธอ จะ ทำ ประการ ไต เมื่อ พระองค์ เสด็จ ทรง เข้า มา พช จน คว
 ด้วย อานา ๐ พระกรุณา ญาพ แล พระ อรหรรตคุณ อัน ยิ่ง ใหญ่
 มั่นคง ให้ พระ ๕ องค์ นั้น ทำ เคย เสย มิ ได้ ต่าง ถู ก ขึ้น คั่น รับ
 จันบาตร จีวร หาน้ำ หา พัด เชื้อ เชิญ นอบ น้อม เชิญ ให้ ทรง
 นิ สั ทนาการ แล้ว ถาม ถึง ๐ กุช วิหาร ว่า “ ข้าแต่ พระโคตม ใน ที่ ชย
 โน้น พระองค์ ยัง ทรง เสว หา อาหาร ขบ ถิน สบาย ดี ชย หรือ ”
 พระองค์ จึง ตรัส ว่า “ แะ ภิกษุ ทั้ง ๕ องค์ เรา ได้ ตรัส เปน
 พระ สยัมภูญาณ เปน องค์ อรหัง ตัณ มา สัม พุท ธิ แล้ว ขยำ ร้อง เรียก
 เรา ว่า โคตม โดย โคตร อัน เปน คำ ไซ้ คน เช่น ท่าน จะ เรียก เรา ผู้
 พระคณาตต เคย จง เสย ได้ คร้ กี้ อารมณ เกิด เรา จะ แสดง ขรรณ

วิเศษ อุณฺณตาริคน ให้ฟัง เพราะว่าอุณฺณตาริคน เป็น ของไม้ คาย
เรา ได้แล้ว เรา ได้ธรรม ไม้ คายแล้ว เรา จะ แสดง ให้ ท่าน ทั้งหลาย
ได้บ้าง เป็น ของดี ประเสริฐ ” พระ ๕ องค์ ก็ ได้แย้ง ว่า

“ ข้าแต่ พระโคตม ก็ ท่าน ละ ความเพียร อัน สูง เดียว กัด บั หัน เวียน มา
สู่ ความ นึก มาก แล้ว โฉนฺ อุคฺคิมฺ นุสฺสธรรมา จะ บังเกิด ได้ เถา แต่
พยายาม อย่าง ยิ่ง ยัง หา พบ ไม่ ตลอดจน ได้ ไหม ,, พระ องค์ ก็ ครัด ยืน
ยืน อย่าง ครั้ง แรก พระ ๕ องค์ ก็ ทูล ได้ แย้ง อยู่ ไม่ พอ ใจ ฟัง ธรรม

พระองค์ผู้ ทรง พระ กรุณาภาพ จึง ตรัส ว่า “ แนะ ท่าน ทั้งหลาย
แต่ ก่อน แต่ ไร เรา ได้ เคย กล่าว วาจา เช่น นี้ หรือ ถึง ๒ ครั้ง ๓ ครั้ง
จง ทรง เห็น เกิด ซึ่ง สติ ธง พัง ขมฤตาธิคม เรา จะ ตั้ง สอน ”

พระ ๕ องค์ นั้น เมื่อ ได้ พัง รับ ตั้ง คาคับ ณ ที่ นั้น ก็ ได้ สัมมาสติ
สำราญภาพ ขมณ จะ รับ ระส พระ ตั้ง รรม เทศนา พระ องค์ ที่ ทรง เริ่ม ว่า

ธรรม ส่วน สุด ๒ อย่าง ที่ บรรพชิต ไม่ ควร เสพ พี้ คือ กาม ศุข สติ ภา

นุ โยค ๓ อธิคกิตถณณ โยค ๓ ธรรม ๒ ประการ นี้ ยัง พัวพัน

แก่ บรรพชิต อยู่ แต่ ก็ หา สำเร็จ ธรรม วิเศษ ได้ ไม่ ทาง ธรรม เป็น

กลาง มี อยู่ เรา พระ ศากย ได้ ปฏิบัติ แล้ว ได้ ตรัสรู้ แล้ว

ทำ จัก ขุญาณ ให้ เกิด ขึ้น และ เรา ได้ ความ สงบ ระงับ ก็ เกิด ตรัสรู้ พระ

นิพพาน คือ องค์ อริยมรรค ๘ อย่าง เรียก สัมมาทิฐิ ๓

๓๓ สัมมาสังกัปป ๓ ๓๔ สัมมาวาจา ๓ ๓๕ สัมมากัมมมโน ๓ ๓๖ สัมมา

อาชีวะ ๓ ๓๗ สัมมาวายาม ๓ ๓๘ สัมมาสติ ๓ ๓๙ สัมมาสมาธิ ๓

ทั้ง ๘ อย่าง นี้ เป็น ธรรม กลาง เรา ได้ ปฏิบัติ จน ตรัสรู้ อริยสัจ

ทั้ง ๔ คือ ทุกข์ ๓๐ สมุทัย ๓๑ นิโรธ ๓๒ มรรค ๓๓ ทั้ง ๔

ประการ เจ้ม เจ้ง คัดชัด แล้ว ว่า แต่ละ อย่าง ๆ นั้น มี เหตุ บังคับ แล ผล

เป็น ประการ ไต่ เมื่อ เรา ศากย ได้ ตรัสรู้ ๓๓ มี มา ปฏิบัติ แบ่ง เป็น

แปด แล้ว แล ได้ ตรัสรู้ ถึง เห็น ของ จริง ๔ อย่าง นั้น คัดชัด เมื่ ของ กัน

ธรรมจักรับวิเศษ

๔๑

ท่านกลาง ที่ สุด แล้ว ก็ เป็น ธรรมธรรม ชัย ของ เนื่ง จม ธรรมจักรก
 เทศาณาตง พระเบญจวรรคก็ย ของค เป็น ปรระธาน คือ โกลนทัฏฐิกนุ
 ได้ ครดิรัฐ ธรรมสัจจ ทั้ง อยู่ ใน ธรรมธรรมชั้นประถม เว้นก พระโสดา

ศัพท์

แปล

๑ ประถม เวไนย	เป็น คน พระ ให้ ครดิ รัฐ ธรรม ครั้ง แรก
๒ พุทโธวาท	คำ พร้า สอน ของ พระ พุทธเจ้า
๓ ทุกถกิริยา	กิจที่ บุคคล ทำ ได้ ด้วย ยาก
๔ จาคุท ทส	วัน ๓๔ คำ
๕ สยัมภู	บัง เกิด ขึ้น มาเอง
๖ พุทธ ภูมิ	พื้น ของ พระ พุทธเจ้า
๗ กรุณานุ ภาพ	ความ เป็น อำนาศ ด้วย ความ เห็นต
๘ อหรรต คุณ	คุณความ ดีคือ ธรรม โกลน กิเลศ
๙ ศุข วิหาร	อยู่ เป็น ศุข
๑๐ สยัมภูญาณ	ความรู้ ใน ความ บัง เกิด เอง
๑๑ อมฤตาริคม	ได้ ถึง ธรรม ไม่ รู้ จัก ตาย
๑๒ อมฤต ธรรม	ธรรม ที่ ไม่ มี ตาย คือ ไป
๑๓ ยุคกวิมนุสสรธรรม	ธรรม ของ มนุษย์ ที่ ได้ เป็น คน ยิ่ง ๆ

ศัพท์

แปล

๓๔ สัมมา สติ

ระลึก ชอบ ชรรณ

๓๕ กามสุขัตถิกานุโยค

ประกอบ ด้วย ความ ชื่น ชุ่ม ด้วย สุข ใน กาม

๓๖ อตคตภิณฑนานุโยค

ประกอบ ด้วย ความ เหน็จ เนือย กาย

๓๗ ชรรณ จักษุ ญาณ

ความรู้ ดัง ถูก ตา เห็น ชรรณ

๓๘ อริย นรรค

ทาง เดิน ไป สู่ ชรรณ ไถถกเถก

๓๙ สัมมา ทิฐิ

ความเห็น ชอบ ชรรณ

๔๐ สัมมา สังกัป

ความ ดำริห์ ชอบ ชรรณ

๔๑ สัมมา วาจา

วาจา พูด ชอบ ชรรณ

๔๒ สัมมา กัมมันต

การ งาน ทำ ตาม ชรรณ

๔๓ สัมมา อาชีวะ

เลี้ยงชีพ ด้วย ชอบ ชรรณ

๔๔ สัมมา วายาม

พยายาม ชอบ ชรรณ

๔๕ สัมมา สติ

ระลึก ชอบ ชรรณ

๔๖ สัมมา สมาริ

ตั้ง จิตไว้ นั้น โดย ชอบ ชรรณ

๔๗ อริย สัตย

ความจริง ของ พระ อริยเจ้า

๔๘ ทุกข

ความ ที่ สัตว์ ทน ยาก

๔๙ สมุททย

เหตุ ไ้ เกิด ทุกข

๕๐ นิโรธ

ชรรณดับ ทุกข

ศัพท์	แปล
๑๓ มรรค	ทางดำเนินสู่ธรรม
๑๔ มัชฌิมาปฏิบัติ	ปฏิบัติเป็นกลาง ๆ
๑๕ อริยธรรม	ธรรมของพระอริยเจ้า

๑๔ ยศบรรพชา บริเณ

(๑) เมื่อ พระ โกณฑัญญ์ ได้ พระโสดา แล้ว ทูล ขอบ บรรพชา พระพุทธองค์ ประทาน เทหิกิขุ อุปสัมปทา แล้ว ก็ ประทานบรรพชา ให้แก่ ท่าน ทั้ง ๔ องค์นั้น ค่อย ไป แล ได้ ทรง แสดง ไตรลักษณ์ ธรรมฐาน โดยพิจารณา สังขาร ธรรม เป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา แล้วตรัสบอก วิปัสสนากรรมฐานให้พิจารณา โดยไตรลักษณ์ แก่ภิกษุเหล่านั้นแล้ว

ส่วน พระพุทธองค์ ทรง จำพรรษา อยู่ บำเพ็ญสมาธิทุกทวารวัน เมื่อ รุ่งเช้าวัน แรมค่ำ ๓ เดือน ๘ นั้น เสด็จ ประทับ อยู่ ณเสนาสน์ แล้ว ทรง สั่ง ดอน ธรรม แก่ พระวชิร บัดดู โสดา พระ ๔ องค์นั้น ก็ ไป บิณฑบาต มาสู่ กัน ณ รุ่งขึ้น วัน แรม ๒ ค่ำ เดือน ๘ ทรง ดอน ธรรม แก่ พระ ภททีย บัดดู โสดา รุ่งขึ้น วัน แรม ๓ ค่ำ เดือน ๘ ทรง ดอน ธรรม พระมหานาม บัดดู โสดา รุ่งขึ้น วัน แรม ๔ ค่ำ

เดือน ๘ ทรง ถอน ธรรม พระ อัสสชิ บัดนี้ ได้ตา ครั้น ต่อ มา ถึง วัน
 ธรรม ๑๕ คำ เดือน ๘ พระพุทธ องค์ ประชุม พระสงฆ์ ๕ องค์ นั้น
 พร้อม กัน แด่ ครั้น เสด็จ มา ขึ้น ถัด ถัด ถัด ธรรม ให้ ภิกษุ ทั้ง ๕ ทราบ
 ว่า รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ทั้ง ๕ อย่าง นั้น ไม่ ใช้
 ตัว ตน อย่าง หดง นิยม ถ้า ตัว ตน แล้ว บังคับ ได้ ถ้า ไม่ ใช้ ของ เรา
 เรา บังคับ ไม่ ได้ (สิ่ง ที่ เรา บังคับ ไม่ ได้ หดง บังคับ ยึด ถือ ว่า
 ของ เรา ๆ ก็ หดง เอง มี ตน เอง) พระ ๕ องค์ นั้น ได้ พัง ธรรม ที่
 พระพุทธ องค์ สอน ให้ ละ ถอน ความ ยึดมั่น ใน จิตวิภังค์ ว่า ฝน ชน
 เต็ม พื้น หนึ่ง เล็ด ล็ด หนึ่ง ถู ก หนึ่ง เช่น ที่ รัง วัช มี ต่ หนึ่ง เกาะ ยึด หุ้ม ห่อ กัน
 เป็น รูป ปรากฏ ภาย นอก ตรวจ ภาย ใน แด่ แยก ส่วน ออก ไป แล้ว
 รูป นี้ เกิด ๆ ดับ ๆ เกิด แล้ว ตาย เป็น ธรรมดา ของ ธรรม ชาติ
 ฝ้าย โลก นี้ เอง จิตร์ พระ ๕ องค์ หยั่ง ลง เห็นแจ้ง ก็ ละ หุด จาก
 ความ ยึด ถือ เป็น ญาน มี ว่า เรา ว่า เขา ชาติ ๓๐ เครื่อง ของ สัตว์ ๓๐ คือ
 ความ ชั่ว ที่ เกิด ออก ถัด หนึ่ง กับ โลก นี้ ก็ ไม่ มี ด้วย ความ เห็น จริง
 แก่ใจ ว่า ธรรม ๓๐ เป็น อย่าง นั้น แล้ว จิตร์ ก็ มี องค์ ๓๐ เกษม สุข
 สำราญ ถึง พระอรหัตตคุณ ผล ญาณ ใน เจตนา วัน นั้น

(๒) ครั้น นั้น ชนบท บ้าน แขวง เมือง พาราณสี

มี ผู้

บุรุษ หนึ่ง ชื่อ ยศ บิณฑามารดา มี น้ เหลือ ถิ่น ถ้าง ปรำด่า

ให้ตูกอยู่ ปราสาทตะกุดทั้ง ๓ ฤๅ เวลา วัน หนึ่ง ยศกุดบุตรขึ้น
นอน แต่ ตัก ก็ ได้ เห็น นาง บำเรอ สาว ใช้ ทั้งหลาย นอน หลับ ไม่ เปน
สมฤๅ ทรน กราง ตะเเมอ เพื่ พกผ้า ผ่อน ถอน หลุด ปากช้า คาเหลือก
น้ำลาย ไหล นำ สัๅเวช ปรางูๅ ประหนึ่ง ว่า ศพ ติบ ยศกุดบุตรก็
บังเกิด ความ รำคาญ เมื่อ หน่าย ใน การ บ้าน เรือน อัน ปกติ กุด เช่น นั้น
ถึงกับ ขอด ปาก ไม่ ได้ ถัน วาจา ออก มา ดัง ๆ ว่า “ ที่นี้ เเรา วัๅน หนอ
ที่ วัๅน วาย หนอ ” เเมๅ เมา เรือน หนิ ถัด เข้า มา ไป ถึง บำ อีสัๅปน
พอ เวลา ได้ อรุณ พระพุๅทของๅ เสด็จ ฅงกรม อยู่ ใน ที่ นั้น ได้ ทรง
สัๅบ เสดๅง ว่า “ ที่ วัๅน วาย หนอ ที่ วัๅน เเรา วัๅน หนอ ” ก็ พอ ทอด พระเนตร
เห็น ยศกุดบุตร ฝัๅง เเตๅน อยู่ ก็ ทรง เรียก ว่า “ มา นัๅน ยศ ที่ วัๅน สบาย
ที่ วัๅน ไม่ วัๅน วาย ” ยศกุดบุตร ก็ เข้า มา เห็น พระฝัๅง มี พระภาคย์ ก็
มีๅนตาล เเลๅนได้ ถวาย บังคม หนิ อยู่ ใน ที่ นั้น พระพุๅทของๅ ก็ ตรัส สอน
ธรรม คืๅ อๅนุๅนุๅพพิๅกธา ว่า ด้วย ทาน คีๅด สัๅวรๅก ฅามา ทัๅน พ
เมๅกธัๅมมา นัๅนดัง ษัๅ แๅจ ฅคๅรา วัๅย สัๅจ คืๅ ทุๅก ฅนุๅก ทัๅน นิโร ฅมรๅค
ให้ พระยศกุดบุตร ฅั่ง อยู่ ใน ภาๅมี ใๅด ฅาป ฅิน ฅ

(๓) มีๅนตา พระยศ เมื่อ ได้ ฅทราบ ว่า พระยศ หาย ไป ก็ ออก
ตาม ฅรง ไป ยัง บำ อีสัๅปน ด้วย ฅำนาๅ พระพุๅท ฅานูๅก ฅา พ ฅา บัง เเสๅ
เเสๅ ฅมิ ได้ เห็น บุๅตร เห็น แๅ พระคๅง ฅา ก็ ทุๅด ฅาๅน ว่า พระของๅ

เห็น พระยศ กุณบุตร บ้าง ไหม พระ พุทธองค์ ก็ ตรัส ว่า นิ่ง ก่อน เกิด จะ ได้ เห็น
แล้ว พระพุทธรองค์ ก็ แสดง อนุพุทธานุภาพ ให้ เสด็จ ได้ ศรัทธา เลื่อมใส แล้ว
ก็ ประทาน พระ ๘๔ รวยสาส์น ให้ เสด็จ ได้ บัดนี้ บรรพชา ๘๔ ชาติ ปิณฑ
ถึง กับ ประการ คน ต่อ พระภิกษุ พระองค์ ว่า “ พุทธ ธรรม ศักดิ์
ธรรม ๘๔ ชาติ ๘๔ ชาติ ๘๔ ชาติ ๘๔ ชาติ ” คือ แสดง ว่า คน
เป็น ขุนนาง คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ตลอด ชีวิต (คน นี้ เป็น
ขุนนาง ไทธรรมคน ที่ ๘) เมื่อ พระพุทธรองค์ กำลัง แสดง ธรรม แก่ มหา
เสด็จ นั้น พระยศ ก็ ได้ ตรัส บัดนี้ บรรพชา ๘๔ ชาติ ปิณฑ
เทศนา มหาเสด็จ ก็ ได้ เห็น พระยศ แล้ว ร้อง เรียก ให้ กลับ บ้าน
ว่า มารดา คิด ถึง พระพุทธรองค์ จึง ตรัส ขึ้น ใน ท่าม กลาง ว่า พระยศ ได้
ฟัง ธรรม จนหมด นิโคย ของ มารดา แล้ว จะ ไป อยู่ บ้าน อย่างไรเล่า
เสด็จ ก็ ตรอง เห็น ด้วย จึง ทูล พระพุทธรองค์ กับ พระภิกษุสงฆ์ มี
พระยศ เป็น ปัจฉา สมณ ไป ณ ที่ บ้าน เมื่อ เสด็จ ไป ดัง การ หุง ต้ม
เลี้ยง พระ ทาง นี้ พระพุทธรองค์ ก็ ประทาน เอหิภิกขุ ให้ พระยศ

(๔) พระพุทธรองค์ จึง พา พระภิกษุสงฆ์ ๘๔ องค์ ไป บังคน เสด็จ
เมื่อ ทรง ประทับ แล้ว ก็ ตรัส พระธรรม เทศนา คือ อนุพุทธานุภาพ ๘๔
รวยสาส์น ให้ มารดา ภริยา พระยศ ตั้ง อยู่ ใน พระไตรสรณคมน์ ประณม
อนุสาธิตา ครั้น นั้น แล้ว ก็ ประทาน อนุโมทนา ถวาย เสร็จ แล้ว เสร็จ กลับ

(๕) มีผู้บุต อีก ๔ คน ชื่อฉิมด * สุพาหุ *
 ปุณนิ * กวัมปติ * ชาวบ้าน แขวง เมือง พาราณสี เป็น สหาย
 พระยศ กรณ ทราบว่า พระยศ ออกบวช ก็ พา กัน ตาม มาหา พระยศ
 พระยศ ก็ พา ไปเฝ้า พระพุทธองค์ แสดง อนุบุพพิทธา และจุฑารายสัจ ให้
 สำเร็จ พระโสดาปัตติผล และประทานเอหิกิกรุ ภายหลัง ทรง แสดง
 โยวาทนคำสนี้ ให้สำเร็จ อรหรรตผล ทั้ง ๔ องค์ ครั้น นั้น พระ อรหันต์
 ๓๓ องค์ ทั้ง พระพุทธองค์ด้วย

(๖) มีบุตร ชาวชนบท อีก ๕๐ คน เป็น สหาย พระยศ ได้
 ทราบว่า พระยศบรรพชา ก็ พา กัน มาหา พระยศ ๆ ก็ พา เข้า ไป เฝ้า
 พระพุทธองค์ ก็ ประทาน เอหิกิกรุ ทั้ง ๕๐ คน แล้ว ครุติ เทศนา ให้ สำเร็จ
 พระอรหรรตผล ทั้ง ๕๐ องค์ แล้ว คราว นั้น โลกย เรา มี พระอรหันต์
 ๓๖ ทั้ง พระพุทธองค์

ครั้งนั้น เป็น วัน ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓๒ เพ็ญ พระองค์
 ครุติ ประชุม พระ ๖๐ องค์ นั้น บัณฑิต สัทธรรมเทศนา ว่า เรา
 พระศาสดา ก็ ตี ท่าน ทั้งหลาย ก็ ตี ได้ บัณฑิต ชรรณวิเศษ แล้ว ได้ ชื่อ ว่า
 เป็น คน พ้น จาก บ่วง มาร แล้ว อานิศ ของ โลกย ทิพย ก็ ตี มนุษย์ ก็ ตี
 เรา พ้น หมด แล้ว เรา ได้ ชรรณ วิมุตติสุข แล้ว ก็ คือ พระองค์ แสดง
 อานิสงส์ ผล ของ วิมุตติขมคธรรม

ศัพท์	คำแปล
๑ ไตรลักษณ์กฎมรรณฐาน	กฎมรรณฐาน คือ เครื่อง กำหนด ๓ อย่าง
๒ สังฆารชรรณ	รชรรณ อัน บ้างก็บัญญัติ แต่ง (ก่อ สร้าง)
๓ วิมุตตนาฏมรรณฐาน	กฎมรรณฐาน คือ ความ ตรวจ เห็น แจ้ง
๔ มัตถุโธคา	ถึง ผล คือ รชรรณ เป็น กระแสขึ้น ต้น
๕ ธนิกตถกัณณ สุกร	พระสุกร กำหนด ว่า ด้วยของ มิใช่ ตัว คน }
๖ รป	สิ่ง ที่ ปรากฏขึ้น แล้ว ถินหาย ไป
๗ เวทนา	ความรู้ แจ้ง ขารมณ
๘ สัญญา	ความ จำ ได้
๙ สังขาร	เครื่องปรุง ใจ
๑๐ วิญญาน	เครื่อง รู้ วิเศษ ต่าง ๆ
๑๑ ธาตว	รชรรณ พัด พา ให้ ใจ ไหล ไป
๑๒ เกษมคุช	คุช ถินาย
๑๓ อรหรรตผลญาณ	ความรู้ ผล ของรชรรณ เป็น ผู้ ควร
๑๔ ธนูปพิกถา	กล่าว รชรรณ เป็น คำ ดับ
๑๕ กามาถันพ	โทษ ร้าย ของกาม
๑๖ เนกขัมมานันตัง	ผล ของ ความ ออกจาก กาม

อรรถกถาปริวัตรบิณฑ

๔๗

กัณฑ์

คำแปล

๓๗	โสดาปัตติผล	ผลแห่งความถึงธรรมเบื้องต้น
๓๘	โคจรณคณ	ถึงที่พึง ๓ ประการ
๓๙	ปัจฉาสมณ	เป็นพระเดินหลัง
๔๐	ชนโมทนาถา	กล่าวธรรมให้ยินดีตามกัน
๔๑	โศวาทานุสาสน์	คำปราศสอนการฝึกเคียน
๔๒	วิมุติยนิคกรรม	ธรรมที่ไม่ตายด้วยความพ้นกิเลส

๓๕ อรรถกถาปริวัตรบิณฑ

(๓) พระพุทธภรณียกิจ ของ พระพุทธองค์ ตอน ซึ่ง แด
 คริษฐ์ แล้ว มา นั้น คือ พระองค์ จะ ทำ อะไร เพราะ ว่า ชนคกรรม
 ของ ไม่ตาย พระองค์ ก็ ถึง แล้ว พระองค์ ก็ เป็น ชนหนึ่ง ชนเดียวกับ
 ชนคกรรม เพราะ ฉะนั้น พระองค์ ก็ เป็น ชนคกรรม นั้นเอง ธรรมคา
 ชนคกรรม ของ ไม่ตาย แล้ว ย่อม เป็น ที่ พึง แก่ สรรพ โลกียสัตว์ ผู้
 ตาย ทั้งหลาย เพราะ ฉะนั้น พระองค์ จึง เป็น โลกยนาถ พระ ผู้
 ที่ พึง ของ โลกีย เป็น พระสมคันทก พระ ผู้ ให้ ยามฤคกรรม ของ ไม่ตาย
 แก่ สรรพ มฤคสัตว์ ๆ ผู้ ตาย ทั้งหลาย เพื่อ จะ ไม่ ให้ ตาย คือ ไป

ก็ พระองค์มีแต่ผู้เดียว มฤตสัตว์มีทั่ว โลกทั้ง หลาย ทำ อย่าง
ไร พระองค์จึง จ ทำเช่นนั้น ได้ ทั่ว ไป โดยเร็ว ได้ ทัน ตาม สมัย ภายใน
ร้อย (ปี) ของ บุคคล เวลานั้น เพียง ๘๐ ปี เท่านั้น แต่ พระชนม์ช้วน
พระองค์ก็ ยัง เติบวัย แต่ ๘๕ ปี เท่านั้น การ สั่งสอน และ ส่ง คำสั่งมา ไป
ทั่ว โลกย์ โดย เร็ว ให้บริษั ๔ มี การ เจริญ สมบูรณ์นั้น เป็น
การ ยาก แก่ สำคัญ บุคคล เช่น เรา โดยแท้ แต่ พระพุทธองค์ เป็น ผู้ พิพัญญ
ญาณ รู้ สรรพสิ่งทั้งปวง ที่ เป็น อยู่ อย่าง ไร ก็ได้ โดย พระอนุยา
ต่าง ๆ เพราะ ฉะนั้น เมื่อสิ้น พระองค์ ได้ สั่งสอน มี กุศล สาธุ ของ
พระองค์ ให้ เป็น ศักดิ์ อย่าง สูง แล้ว ภายใน ห้า พระองค์ ก็ ส่ง พระสงฆ์
สาวก ที่ พระองค์ ได้ มี กุศล สอน ไว้ ๖๐ องค์ นั้น ให้ ไป เป็น ครู สอน
คำสั่งมา ประกาศ พรหมจรรย แก่คน พระองค์ ไป ใน ที่ ที่ ต่าง ๆ การ ที่
พระพุทธองค์ ทำ ดัง นี้ ก็ เป็น การ เร็ว ใจ กว้าง ใจ ใหญ่ ทั้งหลาย ของ คำสั่งมา
พรหมจรรย ทั้งหลาย ก็ แม้ ไร สด ไม่ ไน นาน ๆ ที่ สำนึก

(๓) เมื่อ พระพุทธองค์ ส่ง พระ ๖๐ องค์ ให้ แยก กัน ไป จน ละทิ้ง
แล้ว พระองค์ ก็ เสด็จ ไป ยัง อัฐมพรประเทศ ยานา เขตวันเมือง ราชกุญ
เมื่อ เสด็จ ไป กลาง ทาง ถึง น้ำ น้อย เสด็จ แวะ ประทับ อยู่ ได้ คั่น ไม้ เวลา
นั้น พระราชกุมาร ๓๐ องค์ (รวม พระ ธนอ กับ พระ เจ้า บิด เสนก โกศล
เจ้า ฌณ ดิน สวรรค) พา กัน มา เคารพ เล่น ถูก หลั่ง เพศุขา ถัก เกรวียง

อุทฺทเวปปริวัตรนิเวท

๕๑

ประทับ ก็พากันเที่ยว ตามไป เห็น พระ พุทธองค์ ก็ ทูลถาม ว่า เห็น
หญิง ไฉนใหม่? พระองค์ ครุส ว่า “จะ ตามหา ผู้ หญิง จะ ประเสริฐ
อย่างไร ถ้า จะ แสงหา สิ่ง ประเสริฐ แก่ ตน จะ ไม่ ดี หรือ ” ท่าน ทั้ง
๓๐ ก็ ร้อง ว่า ดี “ถ้า ฉะนั้น นั้ ละ วิชิตถาคคจะ บอกให้ ” แล้ว พระ
องค์ ก็ แสดง อนบุพพิ กถา และ จะ ตรา วิชิตาย ให้ ดำริ จ ธรรม พิเศษ จน
ได้ เขหิภิกขุ ทุก องค์ แล้ว พระองค์ ก็ ส่งให้ ไป ประกาศ พรหมจรรย์
ต่อไป ท่าน ทั้ง ๓๐ องค์ ก็ ไป ถึง เมือง บาวาย หัว เมือง โกลล ชนบท
ทิศวัน ตก จน ปรากฏ ว่า บาวาย ภิกขุ ๆ แต่ นั้น มา

(๓) เมื่อ พระพุทธองค์ ถึง อุทฺทเวป แล้ว ใน แถบ นั้น มี ญาติ ๓ คน
พี่น้อง คือ อาศม ชยฺ คณ ด้มี น้า แร่ ฎะรา พี่ชาย ชื่อ อุทฺทเวปกัถสโป มี
บริวาร ๕๐๐ คน กลาง ชื่อ พทฺธิ กัถสโป คือ อาศม ชยฺ ยาน กลาง ลง มา
มี บริวาร ๓๐๐ สุด ท้าย ชื่อ คยา กัถสโป คือ อาศม ชยฺ ค่อ ปลด ย่น้ำ
ลง มา มี บริวาร ๕๐๐ พระ พุทธองค์ ได้ แสดง อุตฺติ ปาติ หว แด
อุทฺทเวกนา ปาติ หว อุ นุ ด้ สนิ ปาติ หว ให้ อุทฺทเว ลอย บริวาร แล้ว
ประชน เขหิ ภิกขุ ทั้ง ๕๐๐ ญาติ ของ ก่ กลาง เห็น บริวาร ลอย มา ด้ บ
รู้ เหตุ ก็ ลอย บริวาร พากัน ไป เฝ้า พระ บวช อีก ญาติ ของ ก่ ท้าย ก็ ทราบ
เหตุ เหมือน กัน แล้ว พากัน ไป บวช อีก แล้ว พระองค์ พา พร ๔๐๐๓ องค์
มา ที่ คยาศิษ ประเทศ ศวิตเทศนา อุทฺทพิช ปริยาย สุต ว่า “ด้วย เบญจ

อันนี้ คือรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ที่คนยึดถือไว้
 เป็นของร้อน แล้วเผาผลาญด้วยไฟกิเลส คือ ราคะ^{๓๓} โทสะ^{๓๔}
 โมหะ^{๓๕} รวมเป็นไฟ ๓ กองเผาสังขารอยู่ทุกเมื่อ ถ้ารู้จัก
 แล้ว เมื่อหน่ายไม่ยึดถือจนจิตวิหิงสา^{๓๖} เห็นแจ้ง ไฟกิเลสดับ จิตวิหิงสา^{๓๖}
 มีความเย็นเป็นสุข หันมาความเกิดแก่ใช้ตาย” พระเถลานั้นได้
 พิจารณาเห็นจริง จิตก็เกิดเป็นนิมิตสำเร็จ พระอรหรรตผล รวม
 พระอรหันต์ในโลกนี้ ได้ ๓๐๑/๓ องค์

(๔) แล้วพระพุทธรูปองค์พาพระ ๓๐๐๐ องค์ไปยังศาลาฐูปโน
 ทยาน ล้วนศาลาปูน (สวนปารมี) แขวงเมืองราชคฤห์ เพื่อจะ
 แสดงธรรมแก่พระเจ้าพิมพิสาร ซึ่งได้อาราธนาไว้แต่ครั้งพระองค์ยัง
 ไม่ได้ตรัส และเสด็จมาทันก่อนนั้น พระเจ้าพิมพิสารพร้อมข้าราช
 การกับชาวเมือง ๓๒๐,๐๐๐ มาเฝ้า แด่นหาชนเป็นอันมากนั้น ต่าง
 คนก็คิดต่าง ๆ ว่าพระพุทธรูปองค์เป็นศรีใหญ่ หรือฤๅษีเป็นศรีใหญ่
 เพราะฤๅษีมีศิษย์มาก เวลานั้นพระองค์ตรัสถามพระอุรุเวส การ
 แก่สงฆ์ว่า มหาชนว่า “นะ อุรุเวส ท่านพาบริวารทั้ง ภุมมโกณฑ
 ละมุนีจนวิฆาณ ลอยน้ำเสด็จมาขอบวชอยู่ในสำนักศากยชนนี้ ด้วย
 เห็นอย่างไร จงว่าไป” ฤๅษีว่า “ข้าพระพุทธเจ้าเห็นโทษในเบญจกัณฐ์
 เห็นอานิสงส์ในสันติวิธี” เมื่อจบปฐมภาววิธานา ปฏิภา ธรรม

อุรุเวฬุประวัติรับวิเนท

๕๓

มหาชนได้ตั้ง อยู่ ในใต้คา ปติ ผล ๓๓๐๐๐๐ คน เป็น อุมาตถ ถึง พระ
รัตนไตรสรณคมน ๓๐๐๐๐๐ ทั้ง พระเจ้า หิมพิสาร ๆ ก็ อารามนา พระพุทธองค์
กับ สาวกให้ ไป ดั้นใน วัง

๑ พุทธ กรณีย์ กิจ	กิจ ที่ พระ พุทธเจ้า จะ พัง ธรรม
๒ สรรพ โลกีย สัตว์	สัตว์ ที่ เกิด ในโลกย์ ทั้งปวง
๓ โลก นารถ	พระผู้ ที่ พัง ของโลกย
๔ ธม ตันทท	พระผู้ ให้ ธรรมไม่ตาย
๕ สัพพัญญู ตญาณ	ญาณ ถึง ความ รู้ ธรรม ทั้งปวง
๖ พรหมจรรย์	ความ ประพฤติ อัน ประเสริฐ
๗ ทิศา นุทิศ	ทิศ น้อย ทิศใหญ่
๘ อิติปิ ปาติหาร	ทรมาน ด้วย การ สำแดง ฤทธิ์
๙ อาเทศนา ปาติหาร	ทรมาน ด้วย การ ถอดใจ
๑๐ ธนุ สาสนี ปาติหาร	ทรมาน ด้วย การ ตั้ง สอน
๑๑ ยาทิต ปริยาย สุตร์	พระ สุตร์ กล่าว ไฟ ที่ เผาให้ร้อน
๑๒ กิเลศ	ธรรม ที่ เสว้า หมองใจ
๑๓ วา กิเลศ	ไฟ คือ วา
๑๔ โท สักก	ไฟ คือ โทษ

ศัพท์

คำแปล

๓๕	โม หัก ก็	ไฟ คือ โมห
๓๖	การ โหม กุณท	การ บูชาไฟ
๓๗	บุจนา วิสัยนา บัญหา ธรรม	ธรรม เป็น ปณณมาโต ตาม กัน

๓๖ ยักสาวก บรรพชา บริเษ

ครั้ง รุ่งเช้า ชาว เมือง ราชคฤห์ ๑๘๐๐๐๐๐๐๐๐ พากันไป นมัสการ
 บูชา พระพุทธรองค์ ๆ ที่เสด็จ เข้าไป ใน พระราช วัง—พระเจ้า พิมพิสาร ๆ
 ที่ อังคต พระ พุทธรองค์ กับ พระสงฆ์ ฉน เดชะ แล้ว พระเจ้า พิมพิสาร
 ก็อุทิศ เวฬุ โนทยาน ส่วน บำไม่ ให้เป็น วิหาร (วัด) พร้อม ด้วย เสนา ธน
 สถาน ที่ ภูมิจึง ด้วย หอ น้ำ ภู กนิ โนตก ถวาย พระองค์ ทรง รับ ทำ
 ธน โม ทนา แล้ว พา พระสงฆ์ ไป อยู่ ใน ส่วน นั้น รุ่ง ขึ้น อีก วัน หนึ่ง
 พระ เจ้า พิมพิสาร นิมนต์ มา ฉน ใน วัง ทำบุญ ครอบ น้ำ อุทิศ เข้า น้ำ ให้
 แก่ ญาติ ทั้งหลาย ที่ คายไป รุ่ง ขึ้น อีก วัน หนึ่ง ก็ นิมนต์ พระ มา อีก
 ทำบุญ สงบ จัวร เสนาธน ครอบ น้ำ อุทิศ ส่วน บุญ ให้แก่ ญาติ ทั้งหลาย ที่
 คายไป พระองค์ ได้ เทศนา แสดง ธน โนทนา อยู่ ๗ วัน

(๒) ครั้ง นั้น ใน แคว้น เมือง ราชคฤห์ มี นาน พลุ เดชะ

๒ คน เป็น สหาย กัน คน หนึ่ง ชื่อ อุปลิษย์ เพราะ เป็น ลูก นาง สาว

บ้าน อุปติสคาม ชักคน ห้าง ชื่อ โกธิต เพราะ เป็น ลูก นาง โมคติ
บ้าน โกธิตคาม มีบิณฑบาต ๕๐๐ เมื่อ รุ่ง หนึ่ง ได้ เวียน จบ ศิลาวิทยา
คดี โภคย์ การ บ้าน เวียน ครอบทุก อย่าง เคย พา กัน เที่ยว เล่น เล่น เล่น เล่น
สบาย สำหรับ ความ มี มี ของ คน บิดา มารดา ของ นาน พ ทั้ง ๒ นั้น
เล่น จะ ตามใจ ลูก ทุก อย่าง ไม่ให้ เด็ดขาด เมื่อ วัน หนึ่ง ด้วย ความ รัก ลูก
วัน หนึ่ง ชวน กัน พา บิณฑบาต ไป ตูม ไทรศม (นคร) บน ยอดเขา เมื่อ
กำลัง ตู อยู่ นั้น ถ้า ใคร เล่น ดื้อ หรือ ขบถ ใจ ก็ ตก วาง วัด แด เคย เล่น
จำรวด สรวด เสด เสดา ครั้น ต่อ มา วัน หนึ่ง บังเกิด เห็น จูรรม สังเวย
พวก เล่น เหล่า นั้น ดู การ เห็น ว่า เล่น เล่น การ ทุก ใน คา ไม่ หมด ทั้ง
การ วัง ก็ เห็น เล่น การ เบื่อ หู ไม่ อีก เหมือน กัน ทั้ง ๒ คน นั้น ก็ มี
จิตร์ สังเวย ชาว โภคย์ ยืน หอง งาม งาม ไม่ รู้ ว่า วัน ภาย จะ มา ถึง เมื่อไร
สัตว์ ทั้งหลาย ขยาย ไม่ ถอง ๓๐๐ มี เคย ช่าง เล่น ได้ หยาบ ปฤกษา
กัน ว่า ควร เรา หา โภคย์ ขรรณ เกิด ประเสริฐ ดี จึง พา กัน ไป บวช เล่น
บิณฑบาต ใน ลำนัก สนิท ไร่ ซึ่งเป็น ศาสตราใหญ่ ใน เมือง วารคฤห์ เวลา
นั้น เวียน สักสิ สนิท ไร่ ได้ สดง ตาม วัน ก็ จบ หมด สนิท ไร่ ไม่ มี อะไร
จะ บอก อีก ด้วย ความ ฉลาด หลึก หลอม หมั่น รัก ใช้ ไต่ ตาม ทรง จำ

แม่บ้าน จน คุรุไม่มีอะไรจะบอก ก็รู้ว่าถ้าลัทธิพวกนี้ไม่ถึงโมกข
ธรรม (อมต) จึงพากันเที่ยวไป สืบหาครู อาจารย์ผู้รู้ โมกข ธรรม
ต่อไป จนตลอดบ้าน น้อยเมืองใหญ่ ก็ไม่มีใครแสดงได้ ด้วย นี้ความ
วิญญูณหมั่นทั้งคืน เห็นไม่ได้เรื่อง จึงพากันมา อยู่กับสัตบุรุษอีก ด้วย
แกยัง ค่อยๆ ถ่ม ถึก กว่าคนอื่น แต่ได้สัตบุรุษากันไว้ ๒ คนว่าถ้าใคร
สืบได้รู้ ได้แจ้ง บอกให้กันรู้

(๓) พยวันหนึ่งมา เจช พระชัสสสี (พวก พระเบญจวรรค
คีย์) มาสู่ เมืองราชฤทธิ เวลา มีคนมากชุก อุปนิสัยเห็น กิริยา มารยาต
เห็น เห็นความ นุ่งห่ม เรียบร้อยน่าเลื่อมใส น่านับถือ พระผู้
นั้น คง เป็น อรหันต์ จึงค่อย ถอด รองเท้าไปจน ท่าน วาจ มาตร ลง นอน
แล้ว ก็ถาม ถึง พรหมจรรย์ และ คุรุ พระชัสสสี แสดง ธรรม แต่สังเขป ว่า
“ มุนดา ธรรมทั้งหลายใด มีเหตุให้เกิด ก่อน ก็ดี ถึง ความดับ ของ
ธรรม นั้นให้หายไต่ ก็ดี พระพุทธเจ้ากล่าว ถึง เหตุ ของ ธรรม ทั้งหลาย
เหตุนั้น ”

(๔) เมื่อ พระชัสสสี แสดง ธรรมย่อ ๆ เท่านั้น อุปนิสัยมี
ปัญญา มาก อาสา ถ่วง วัฏ โดย กว้างขวาง ถึก ซึ่ง ขอบไม่ได้ ร้อยใน
พันในจน ถึง กับ มัตถุโสตา แล้ว วิดา พระชัสสสี มาหา โกลิต บอ
เรื่อง กล่าว ธรรม ที่จำได้ มาให้ฟัง ท่าน โกลิต แห่งตลอด ธรรม นั้นได้

บัดนี้ พระโศดาเหมือนกัน แล้ว พา กันไป เค้าให้สัตย์ไชย คุรุ พัง บ้าง
 สัตย์ไชย คุรุ ไม่ชอบใจ ๒ สหาย จึง พา บิวิวาร ๒๕. ไป เฝ้า พระที่ เวฬุ
 วนา ราม สดับ พระ สัทธรรมเทศนา บิวิวาร ๒๕. เจ้า เจ้า พระ อรหรรตผล
 ตั้งอยู่ ในเขมิกิณด้วยกันทั้ง สิ้น แต่ พระ ๒ องค์ นั้น พระพุทธองค์ ครัด เรียก
 เหนาม นามว่า ว่า สารีบุตร องค์ ๑ โมกคธณ องค์ ๑ พระโมกคธณ
 นั้น ตั้ง แต่วร แล้ว จนถึง ๗ วัน ยังไม่ เจ้า อรหรรต คอ พระองค์
 แสดง ชาติกรรมฐาน ให้ พัง จึง เจ้า พระ สารีบุตร ถึง ๓๕ วัน ยัง ไม่
 เจ้า อรหรรต คอ พระองค์ แสดง เวทนาปริคคห คุรุ แก่ ที่ ขน
 ปรึพารก หลาน พระ สารีบุตร ๆ จึง เจ้า พระ อรหรรต หลาน ได้ โศดา

(๕) วัน พระ สารีบุตร เจ้า นั้น เป็น วัน ๖๕ คำ (เพญ
 เตียน ๓) พระองค์ ทรง ตั้ง ให้ พระ สารีบุตร เป็น อัครสาวก ฝ่ายขวา เพราะ
 มี ปัญญา เฉลียวฉลาด มาก หา ผู้ใด เสมอ มีได้ ทรง ตั้ง พระ โมกคธณ
 เป็น อัครสาวก ฝ่ายซ้าย เพราะ มี ฤทธา ญาณ ในการ ดำรง ฤทธิ ท่าง ๆ
 หา ผู้ เสมอ มีได้ และ วัน นั้น เป็น วัน นัก ฐิตฤกษ์ มาฆ จุลศุภศ วันนิบาต

พระองค์แสดงโอวาทปาติโมกข์ ในที่นั้น ถัดมา ๓๒๕๐ องค์ ว่า
 ด้วยไตร ศักขี คือ ศรัทธา วิริยา มัชฌิมา พระองค์ตรัสเป็นธรรม
 สังเขป ร้อย พระ พุทธ คำสอนว่า ฐานที่ ความ ยศได้ ทนได้ นี้ เป็น
 ธรรม เครื่อง แผล มา ทำ เกิด ให้ เกิด แห่ง เป็น ธรรม ประเสริฐ ให้
 ถึง พระ นิพาน ธรรม อัน ประเสริฐ บรรพทิศ แล้วไม่ พัก ว่า แต่ ฆ่า ตัว
 เพียง แต่ เบียด เบี้ยว ตัว ให้ลำบาก ก็ เขียว ส้ม ณะไม่ได้ (ไม่ใช่ พระ)
 การ ไม่ ทำ บาป ทั้งปวง การ นำ เลี้ยง ภูสัตว์ ทั้งหลาย การ ตั้ง จิต ให้

ต้องได้ ขรรมจริยาเหล่านี้ เป็น พระพุทธศาสนา โสณ กุศล สุข วา
จิตระไม่กล่าวร้าย ใจไม่คิดฆ่า รักษาปฏติโมกขสังวร คือ วั
ประมาณ การ กิน (ไม่กินเหล้า เภ็น) ยินดี เสนาสน ตำราญ (วิเวก)
ประกอบ ขรรมให้จิตระดี ยิ่ง ๆ ขึ้นไป ขรรมจริยาเหล่านี้ เป็นการ
พระ พุทธ ศาสนา ฝ่ายโสณ กุศล สุข วา

๑ ทักษิโณทก	ห้า ยุติศ เครื่อง เจริญ สุขสันนัต
๒ ขรรม สังเวช	ความ วั เท้า หัน ขรรมคา
๓ โมกข ขรรม	ขรรม เครื่อง พ้นทุกข์
๔ เวทนา ปริคคห สุตระ	พระ สุตระ ว่า ด้วย ขรรม สกต เวทนา
๕ อัศิศาวก	พระ ศาวก เลิศ
๖ นกัชคตฤกษ นาม	เดือน ๓ ประกอบ ดาวฤกษ
๗ จาตุรงค สันนิบาต	พระสงฆ์ประชุม พร้อม องค์ ๔
๘ โอวาท ปาติโมกข	วินัย เครื่อง รักษาโอวาท
๙ ไตร ศักษา	ศึกษา ๓ อย่าง (การ เถ่าบ่น ๓ อย่าง)
๑๐ ศักธ สมาริ บัญญา	ศักธ, ความ รักษา กาย วาจาให้ประติ ขรรม
สมาริ, ความ ระับจิตระให้สงบอยู่,
บัญญัติ ความ วั ทัวถึง ขรรม

ศัพท์

คำแปล

๑๓ พระพุทธรูป คำสอน	ธรรม คำสอน ของ พระพุทธรูปเจ้า
๑๔ ชันตี	ความ ชดใจ
๑๕ โถ กุศร ศุข	ศุข อันยิ่ง กว่า โถกษ
๑๖ ปาติโมกข สังวร คีต	คีต ตำรา รวม ตาม ปาติโมกข
๑๗ โถกษ ศุข	ศุข ตาม ธรรมคาโลกย

๑๗ กนิลพัตย์ คนน บริเวท.

(๓) สมเด็จพระสังฆราช ทรง พระ ภาควัย พระองค์ ทรง ประพฤติ
 จริยานั้น คือ โลกุตตจริยา ๑ ญานัตถจริยา ๑ พุทธชิตตจริยา ๑
 เหล่านี้ เป็น ทริณีย กิจ ของ พระองค์ เวลานั้น เสด็จ ประทับ อยู่ เวฬุวัน
 วิหาร พระเจ้ากรุง ศรีสุทโชน นิดา ส่ง อำมาตย์ กับ บริวาร ๓๐๐๐ ให้
 ไป เสนอ เสด็จ พระพุทธ ดำเนิน มา เมื่อ กนิลพัตย์ เมื่อ อำมาตย์ ไป นั้น
 พระองค์ กำลัง เทศนา โปรด บรรยาย อยู่ ก็ เสด็จ พัง ธรรม อยู่ ด้วย เสด็จ ได้
 ดำเนิน อรหรรต ทั้ง ๓๐๐๓ แล้ว ขอ บรรพชา พระองค์ ประทาน เขตทิภิกขุ
 อุปสัมปทา ทั้ง หมด ท้าว ศรีสุทโชน คอย ข้าราชการ ก็ หาย เลียบ ไป ส่ง ไป
 อีก ๓๐๐๓ ก็ หาย เลียบ ไป แล้ว ส่ง ไป อีก จน ถึง ๘๐๐๘ คน แล้ว ก็

ยังไม่ได้ข่าว (แต่ที่จริง พวกที่ไม่ไปนั้นไป บวชที่ ตะกราว ๆ ละ ๓๐๐๓
 ดำเจ้า อหรรตทั้งชั้น) พระเจ้ากรุง ศรีสุทโรทน์ จึงใช้ พระกาฬุ ทายี
 คนสนิท กับ บริวาร ๓๐๐๐ ให้ไป อัด อัดจน ว่าถึง อย่างไร ๆ ก็ดี
 ท่าน จง ขอร้องมา พระ พุทธองค์ มาให้จงได้ พระกาฬุ ทายี กับ บริวาร
 ไป ถึง ก็ได้ บวชสำเร็จ อหรรต อีก รวมเป็น ๓๐๐๓๐ องค์ (ตั้งแต่
 คราวนี้ ครั้ง แรก ภายใน ๑ พรรษา เสด็จ อยู่ บำ ชีต ปณ ภาว ณา ๑ พรรษา
 แล้ว ถึง ๖๓๒ คำ เสด็จ มา ทบมาน ฐฎิล ๒ เดือน ได้ พระ
 อหรรต ๓๐๐๓ องค์ ถึง เสนอ เติมน้ำ (๖๓๒ คำ) เสด็จ ประทับ
 เฉลวัน นั้นได้ ๒ เดือน บวช ชาว ชิงค และ มคธ ได้ ๓๐๐๐๐ องค์ รวม
 เป็น ๔ เดือน พระ อหรรต ส่งไป จาริก ๖๐ องค์ ไปสู่ เมือง ปาวาย
 ๓๐ องค์ พระ ฐฎิล ๓๐๐๓ องค์ พระ อหรรต ล่าวกทั้ง บริวาร ๒๕๒ องค์
 พระ ชาว ชิงคราฐ และ มคธ ราช ๓๐๐๐๐ องค์ พระ มาแต่ กบิลพัสดุ์
 ๓๐๐๓๐ องค์ รวมเพียงเท่านั้นได้ ๒๗๓๕๕ องค์ ในเวลานั้น) พระกาฬุ ทายี เห็น
 ว่า ต้อง เหมันต ฤๅ ย่าง เข้า คิม หันต์ แล้ว ตั้งแต่ ท่าน มา ก็ได้ เจ็ดแปด วัน
 แล้ว พอ ถึง วัน ๖๕๕ คำ ก็เข้าไป ทูล เสนอ เสด็จ เมือง กบิลพัสดุ์
 พระองค์ ก็ เสด็จ ด้วย พระ ชีนาสว สัม ๒๐๐๐๐ องค์ เสด็จ ประทับ ใน
 นิโครธาราม แล้ว แสดง ขรรณ เทกษา แก่ ลากย ราช ทั้งหลาย

ศัพท์

คำแปล

๑	โต กัถก จริยา	ความ ประพฤติ เพื่อ ประโยชน์ แก่โลก
๒	ญาคัถก จริยา	ความ ประพฤติ เพื่อ ประโยชน์ แก่ ญาติ
๓	พุทธกัถก จริยา	ความ ประพฤติ เพื่อ ประโยชน์ แก่ พระพุทธ
๔	ธรรมาศว สังฆ	พระสงฆ์ ผู้ มี ธาตุ ๕ กัน แล้ว

๓๘ พินพาพิลาป บริเวท

ครั้ง นั้น พระนาง พินพา มารดา พระ ราหุล ได้ ยิน ว่า พระ พุทธ ของ ศักดิ์ จ มา บิณฑบาต ก็ รับ จึง ไป ทูล พระ เจ้า ศรี สุท โทชน ๆ ก็ ไป ต่อว่า “ทำไม พ่อคุณ จึง เกียจ มา ขอ เข้า ชาว บ้าน ตาม ถนน เล่า ทำ ให้ เดือด นอน มติ วงษ์ ของ ราช ประเพณี บิดา นั้น พ่อ จะ เลี้ยง พระ องค์ กับ พระ สงฆ์ ได้” พระ พุทธ ของ ศักดิ์ จ ว่า “ตถา คต เปน วงษ์ สม มติ ราช ตั้ง แต่ ประสูติ เพียง ประทับ อยู่ ได้ โพร นิมนทต เพียง วัน เพ็ญ เดือน ๖ เวลา ราช ตรัสนั้น ตั้ง แต่ ตถาคค ได้ ตรัส รั พระ ปฐม มา ก็ เกิด สม โพร นิญาณ ใน บัณฑิต สมัย แล้ว มา นั้น ก็ ชาติ สม มติ วงษ์ ดำรง อยู่ ใน พระ ธรรม ภา พุทธ วงษ์ แล้ว แต่นั้น จึง ต้อง ประพฤติ บิณฑบาต จาวัค วัตร ตาม พุทธ วงษ์, อนึ่ง ขอ ถวาย พระ พร บุคคล ที่ หมั่น ใน การ งาน ของ คน และ ไม่ ประมาท ใน กิจ การ ของ คน นั้น แต่ ประพฤติ การ งาน เปน สุจริต ขจร

เป็นลุ่มน้ำ จริยา อธรรม จริยา ย่อมเป็น สุข สำราญใน บัจุบัน และ ภายภาค
หน้า ” พระ เจ้า กรุง ศรี สุท โทณ ได้ ดำรง ใต้ตา แล้ว รับมาศ
ยาราชนาไป ถิ่น ที่ ท้อง พระ โธง แล้ว พระองค์ ครีดี แสง ธน โมทนา
และ สุจริต อธรรม แก่ พระมหา ประชา บดี พระเจ้า แม่ น้ำ ได้ ดำรง ใต้ตา
ปติผล พระเจ้า กรุง ศรี สุท โทณ ได้ ดำรง ใต้ตา ครั้น วันที่ ๓
พระ องค์ เสวย แล้ว เสด็จ ไป ท้าทาน พระ พิมพ์ เทศา นา ไปรด ด้วย เวียง
จันทกนิรชาติ กบ ลง พระ พิมพ์ ได้ ใต้ตา ปติผล ใน เวลานั้น

๑	สนมุตติวงษ์	วงษ์ ของ พระมหิตรย์ ที่ ประชุม ชน ได้ สมนมต	}
		ให้เป็น เจ้า แผ่นดิน ครอง โลกย์ แรก มี พระมหิตรย์	
๒	ราช ประเพณี	การ สืบ เนิบ นาน ใน ราชการ	
๓	ปรมาภิเศก สัน โทณญาณ	ญาณ คือ ความ ครีดี วั ธะ ธน อธรรม	}
		ดู น้ำ ศักดิ์ สิทธิ รต ให้ ยิ่งใหญ่	
๔	บัลลุต สมัย	จวน สว่าง	
๕	สมัย ภา พุทธ วงษ์	วงษ์ ของ พระ พุทธ เจ้า ผู้ บังเกิด เอง	
๖	สุจริต อธรรม	ธรรม ที่ ประพฤติ ดี	
๗	ลุ่ม นจริยา	ธรรม ที่ ประพฤติ ให้ สมน้ำ เสนอ	
๘	ธรรม จริยา	ธรรม ที่ ประพฤติ เป็น ความ ดี	
๙	ดึกทาคามิผล	ผล ของ บุคคล ผู้ ไตร ธรรม จะ มา เกิด อีก แต่ ชาติ เดียว	

๓๘ คติย นรพรพชาภิเษก

(๓) วัน นั้น ที่ ครบ ๕ ทั้ง แต่ พระองค์ มาโปรด ทรง ถัดพิสดาร
แล้ว เสด็จไป ท่านที่ พระนันท ราชกุมาร ซึ่ง ทำการ วิธามงคล ครั้น
แล้ว พระองค์ ส่งบาตร ให้พระนันท ถวาย ตามมา จนถึง นิโครธาราม
เมื่อ เวลา พระนันท ถวาย บาตร ตาม พระพุทธองค์ มา ก็ เวียนวน จะ
กลับ คำหนัก ด้วย ทำการ ค้าง ชั่ว แต่ จะพูดว่า ขอ กลับ ก็ ไม่ ได้ ด้วย
เกรง พระพุทธองค์ ครั้น ถึง พระองค์ ก็ ชวน ว่า “นันท บวช ชั่วด้วยกัน
เถิด” พระนันท ก็ ไม่ รู้จะพูด ขัด ก็ จำรับ พระองค์ ก็ บวช ให้ ครั้น
ถึง วัน คำรบ ๗ พระพิณพาทย์ พาพระราชา หุด ไป คอย ดู พระพุทธองค์ มาทรง
บาตร และฉัน ใน วัง แล้ว บอก พระราชา หุด ว่า “พระองค์ ที่ นั่ง หนึ่ง นั้น
แน่ เป็น บิดา รา หุด ไป ขอ เงิน ทอง ชี เมื่อ ท่าน ยัง ชั่ว ใน วัง รุ่งรอย ร่ม
ทอง เกิด ๔ มุม เมือง ” พระราชา หุด ก็ วิ่ง ไป ถวาย มังคม เถย ทองชม พระ
พุทธองค์ ผู้ ทรง พระพุทธ ศีรี อัน งดงาม หากัน ได้ ทุก ขอ ชุม ทพยไม่
พอ เสด็จ กลับ ก็ วิ่ง ตาม ไป ถึง นิโครธาราม แล้ว พูด ขอ ชุม ทพยว่า
“พระองค์ บวช แล้ว ทพย สมบัติ บ้าน เมือง ประทาน ให้ ข้า พระองค์ เกิด
ข้า พระองค์ ผู้ เป็น โอรส จะได้ ครอบครอง ส่วนของ พระคุณ คือไป” พระพุทธองค์
ก็ มอบ พระราชา หุด ให้ พระสารี บุตร บวช เสีย สมเด็จพระเจ้ากรุง ศรี
สุทโธทนะ ได้ ทรง ทราบ ว่า พระนันท ก็ ไป บวช พระราชา หุด ก็ ไป บวช

กัถยาบรรพชา บริเวท

๒๕

พระองค์ว่า เหว่พระไทยธาลย พระราชบุตร ราชันดา จึงไปเฝ้า พระพุทธ
องค์ว่า “โยม ขอ พร ค่อไป การ บรรพชา กุลบุตร ขอให้มีดา นารดา
อนุญาติ เสีย ก่อน จึง บวช (หาไม่ จะเปน โภยแก่ พุทธจักร และธานาจักร)
พระพุทธองค์ ทรง รับ แล้ว ก็ พา ภิกษุ สงฆ์ มา เมือง ราชคฤห์ ประทับ
อยู่ที่ คัษะปาฉาย (บ้านไม้ กุ่ม เลือด)

(๒) ครั้น นั้น ธนา ถนิณทัณฑา เสวริ มา เทียว ถึง เมือง ราชคฤห์
ได้ ถวาย ทาน แก่ พระพุทธองค์ แล ภิกษุสงฆ์ ได้ พังพระธรรมเทศนา ที่
ปราโมทย์ เลื่อมใสได้ พระโสดา แล้ว ธา ราชนา พระองค์ ให้ เสด็จไป
โปรด ชาว เมือง ลาวตติ ส่วน ตัว ก็ ไป จิต ธิธ ส่วน เจ้าเชตยทิศ ให้ เปน
เชตวัน นาราม ถวาย พระองค์ เสด็จไป ประทับ ใน ส่วน นั้น เมื่อ พระองค์
ประทับ อยู่นั้น ได้ ประทาน พระธรรมเทศนา โปรดสัตว์ ตาม อุปนิคัย แล้ว
เสด็จไป ประทับ ที่ ธนุ มัยมดา นิคม

(๓) กาล ครั้น นั้น ฝ่าย กระษัตริย์ ศากราช พระญาติ ของ พระองค์
ที่ ได้ ถวาย พระราชบุตร ราชันดา ให้ บวช แล้ว ยังมี อีก ๖ องค์ คือ
พระภัก ทิย • พระอนุร • พระชานนท์ • พระภัก ลุ • พระกนิธ •
พระเทวทัต • ยัง ไม่ ได้ บวช ก็ ได้ รับ คำ ศัก พัด ค่อ กระษัตริย์
ทั้ง หลาย ว่า ท่าน ๖ องค์ นี้ ไม่ ใช ญาติ หรือ จึง ไม่ บวช ตาม พระ

พุทธองค์ พา กัน แต่เพียง เด่น ขลุบเด่น คดี หดงเพ็ญในฆราวาส
 วิสัย จนที่ลุคขึ้น แต่เช้าที่เสวยก็ ไม่รู้ว่า เกิดที่ ไหน ได้มา แต่
 ไหน พุดกันต่าง ๆ พระกนิษฐาเกิดใน นาง พระกัทธยว่าเกิดในหม้อ
 พระอนนรุว่าเกิดใน ชาม ท่านเลี้ยงตามที่ได้รู้ที่ ได้เห็น มา แต่ คณะครู
 ละคราว พระมหานาม เปน พิโทญ จึงเล่าให้ฟังว่า ถ้าไม่รู้จัก การ งาน
 ต้อง บวชเสีย “ การ บวช เปน ของ ดี แต่ ต้อง โคน ผมน โคน หวด นุ่งหม
 ผ้า ย้อม ผัด ขน ที่ลาด กับ ฟัน เทียบ บิณฑบาต ตาม ถนน ฉนี้ ”
 ท่าน ขัตติย เหล่า นั้น ก็ เห็น ว่า การบวช เปนการ ทำได้ ด้วยยาก มหานาม
 จึงว่า ถ้าไม่ บวช คงมีกหัก ศึกษา ให้รู้จัก ทำการงาน ท่าน เหล่า นั้น
 ไม่รู้ว่า ทำการ งาน นั้น อย่างไร สิ่ง ตาม คัดไป ก็ และแท้จริง ขรรคดา
 ว่า กุศลบุตร เมื่อไม่ รู้จัก ที่ เกิด แห่ง— ภักศดาหาร (เจ้า) แล้วจะรู้ ซึ่ง
 การ งาน ทั้งปวง อย่างไรได้ (อธิบาย ว่า สิ่งใด เปน เสรีของ เลี้ยง ชีวิต
 กัน ๆ ต้อง รู้ สิ่งนั้น ก่อน เมื่อ รู้จัก ขาหาร แล้ว การงาน ทุกอย่าง
 ก็ ชัก จูงกัน ให้ศึกษา ให้ รู้ คัดไม่ได้อ) ครั้น ทราบ ว่า เจ้า ที่ เรา กินนี้
 (แต่เดิม ต้อง ขุด พันดิน ทาง ทำ เปน ไว นา ก่อน แล้ว จึง โอนา ครอบนา
 หวด หมัว หวาน เจ้า ตกกล้า ถอน กล้า ดำนา เกี่ยว เจ้า นวด เจ้า
 ขน เจ้า ขึ้น นางระ คี, ขัสม, ผัด, คำ, จึงได้ มา หุง ต้ม กิน) ต้อง ทำ
 การ งาน ต่าง ๆ และต้อง ทำ ทุกปี ก็ การ งาน ฆราวาส นี้ มาก มาก

ไม่รู้จักจนจักสิ้น จึงพากันไปให้อุปาฬิคนใช้น้ำทางไป แล้วทูลพระ
 ราชว่า พระองค์ทั้ง ๒ นี้เป็นพระอัครมยุรี มีบุญคุณนานแล้ว ถึงตัวคนมากจะ
 ขอให้อุปาฬิคนผู้บ่าวก่อน แล้วบวช ที่หลังจะทำการให้วันบวชพร
 าศ์คุณของอุปาฬิคน เพื่อทำลายมานะให้ถอยน้อยไป พระ
 องค์ก็โปรดให้ตามปรารถนา พระภิกษุได้สำเร็จไตรวิชาในภายใน
 วรรษา พระชนนุสได้สำเร็จทิพจักขุญาณ ภายหลังได้ฟังมหา
 ปริวิตถกสูตร ได้สำเร็จอรรถพร พระอานนท์ได้โสดา พระภิกษุ
 พระกนิษฐาจารย์ได้ พระอรรถพร พระเทวทัตได้ญาณโลกีย์

(๔) พระพุทธองค์เสด็จไปเมืองโกสัมพีนคร มีมหาชนเต็มไป
 มาสักการบูชา ฟังธรรม เป็นอันมาก ฝ่ายพระเทวทัตจิตใจที่ไม่
 ไตร่จับถือ ตามหา ก็บังเกิดจิตริษยาเคียดแค้นต่าง ๆ ถึงกับคิดประ
 ทุษร้าย พระพุทธองค์จนตรึงอุปถัมภ์ แผ่นดินไปทั้งเป็น พระองค์จึง
 โปรดแสดงธรรมเทศนาว่า “คนเราเมื่ออยู่ในโลกีย์มีจิตคิด
 นิคิด ธรรมจรรยาประกอบด้วยวิเสสา พยานาถ เมียด เมียนเพื่อน
 สุนทรจาวี สุนทรุษย์ บุณฺณด้วย กันคิดหวัชสัตว์ทั้งหลายที่ตนเกลียด
 ได้รับความเคียดแค้นใจคนแค้นอยู่ทุก ๆ พาราครี แล้วมีหน้าข้าจะ
 ได้รับวิบากไปในภายภาคหน้าด้วย

ศัพท์

คำ แปล

๑ ภัตตาหาร	อาหาร คือ เข้า
๒ ชัก คิยมาน	ความ ถือ คน ว่า เป็น กระษัตริย์
๓ ไตร วิชา	วิชา ๓ อย่าง คือ บุปเพณ ๑ วิชา ๑ } จุฑา ปาตญาณ ๑ ทิพพักษุณญาณ ๑ }
๔ มหาปริ วิตักกสูตร	สูตร ว่า ด้วย ความ วิตกมาก
๕ ฉาน โถกัย	ฉาน เวจ ฤทธิ ที่ เป็น ทาง โลกัย
๖ ปติ ม	ดับ แก่นใจ
๗ วิ เหมชา	ความ เคียด ถึง หึงษา
๘ ส พร หันจาร	เพื่อน พรหมจรรย์ ด้วย กัน
๙ สัมปยุ	คน ที่ มี ขวรม เย็นใจ ในใจ
๑๐ บุญชน	คนหนา, คน ใจ
๑๑ ทิ พาวราตวิ	ทุก วัน กัน
๑๒ วิ บาณ	ผล ที่ ได้รับ แต่ กรรม ที่ ทำ

๒๐ เมตติ เตย พยากรณ์ บริเวณ

ครั้ง นั้น พระเมตไตรยโพธิสัตว์ มา ถิ่น เขา ปุติสนธิ และ เป็น พระราช
โอรส พระเจ้า อชาศัตถ์ เมือง ราชฤทธิ เมื่อ พระเจ้า อชาศัตถ์ ได้

ถลัน ถือ พระพุทธศาสนา โดย การเลื่อมใส อย่าง ยิ่ง แล้ว พระราชกุมาร
โพธิสัตว์ชื่อ อชิตกุมาร พาบวิเวก ๑๐๐๐ บวชใน พระศาสนา

เล่าเรียน ศึกษา ศาสนา พรมจรรย์ จบ พระไตรปิฎก ถึง กับ เป็นครูอาจารย์
ปรีชาพร้อม สอน ภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา เมื่อ พระพุทธองค์
เสด็จ กรุงกบิลพัสดุ์ครั้งที่ ๔ ได้ โดยเสด็จ พระพุทธเจ้าเป็น เป็น บัณฑิตสมณะ

พระมหาปชาบดี โคตม

ได้ ทอผ้าคู่เนื้อ ดี ไว้ถวาย พระ

พุทธองค์ ๆ ก็ คริสต์ให้ ถวาย สงฆ์ ครั้นประเคน พระสงฆ์ตลอด เป็น
ลำดับไม่ มี องค์ใด รับ จน ถึง พระอชิตภิกษุ เรอ ก็ รับ พระองค์จึง
ครีดี พยากรณ์ อชิต ภิกษุนั้น จะได้ ครีดี เป็นพระพุทธ เมตไตรย ในภัททกัป
คือ พุทธ รัตนัน

และพระองค์ แสดง ขานี้ สงฆ์ผู้ถึงฆทาน มี ประการ ต่าง ๆ ว่า ดีกว่า

ปฐติ บุคคลิกทาน การ ทำสังฆทานที่ ไม่ เป็น บุคคลิก นั้น ย่อม เป็น ผล

อัน บริสุทธิ์ เป็น ถ้าง ชาติ พระพุทธศาสนาให้ เจริญไป ภาคหน้า ทั้ง

ทายกก็ได้ ผล ดี เปรียบ ด้วย นา อัน ขำระ หมด หน้่า ฟ้าง ทำให้ เข้า

ถ้าง ออกงาม อันใด พระสงฆ์ อัน เป็น บุญ ผู้เรอ ก็ พาให้ ทาน นี้ ผล

เจริญ มาก แก่ ทายก ทั้งหลายอันนั้น

ศัพท์

คำแปล

๑ ปกีสณิ	เกิด ต่อชาติกัน
๒ ปริยัตถรรวม	ธรรม ที่ เถา เวียน กัน
๓ พยากรณ์	ทำนาย
๔ ภัทท กปิ	กับ เจริญ คือ มี พระพุทธเจ้า ตรัส
๕ พุทธันตร	ลำดับของ พระศาสนา
๖ สังฆทาน	ทาน ถวาย ใน พระสงฆ์
๗ ปติ ปุคคติกทาน	ทาน ถวาย เหนือ ปุคค

๒๓ พุทธบริษัท บริ นิพาน บริ เนท

(๓) เมื่อ พระองค์ ประทับ ณ ใน เมือง ราชคฤห์ ณ เวฬุวัน
 วิหาร ทรง จำ พรรษา เป็น ค่ำรบ ๕ ครั้น แล้ว ธรรมา ค่ำรบ ๕ เสด็จ ไป
 เมือง เวสา ลี กับด้วย สงฆ์ ๕๐๐ ประทับ ณ อุฎา ตาร ศาลา ใน ป่า ใกล้ พระ
 นคร จำพรรษา ใน ที่ นั้น ครั้น ทรง ทราบ ว่า พระพุทธมิตา ประชวรหนัก
 ก็ เสด็จ ไป ทรง ประทับ ณ แด่ ตรัส เทศนา อยู่ ๗ วัน พริ้ม ด้วย ไตร
 ลกขณ แด่ จตุราริยสัง พระพุทธมิตา ก็ได้ พระอรหรรตผล แด่ ด้วย
 วัณร เข้า สู่ บริ นิพาน พระพุทธองค์ ก็ ทรง ทำ อุบาสิกา เสด็จ แด่
 เสด็จ ยับ ยั้ง ณ โคธาราม ใกล้ฝั่ง แม่น้ำโรหิณี แคน กรุง กบิลพัสดุ์

พุทธนิพนธ์ปริณิพานบริเฉท

๗๑

กับ โกลิย นคร คอช กัม ซึ่ง พระญาติ ทั้ง ๒ พระนคร สร้าง ถวาย แล้ว
พระมหาปชาบดี โคตม นี้ ไป เฝ้า ขอบ บวรพชา ถึง ๓ ครั้ง พระองค์ ก็ ทรง
ห้าม เสีย ครั้น แล้ว เสด็จ กลับ เมือง เวสาลี ประทับ ภูษา การเสด็จ
บำนาหาวัน

(๒) ครั้ง นั้น มหาปชาบดี โคตม บังคม ณ ที่ ถวาย พัก
ทรง เสด็จ บวรพชา เสด็จ กลับ บวรพชา ๕๐๐ ไป เฝ้า ขอบ บวรพชา
พระองค์ ก็ ทรง ห้าม ถึง ๓ ครั้ง พระชนนทศิย ขอบ บวรพชา ๕๐๐
ให้ ทรง ขณุญาต ก็ ทรง ประทาน ๔ ประการ แล้ว ประทาน
บวรพชา ขอบ บวรพชา แก่ พระมหาปชาบดี กับ บวรพชา ๕๐๐ ครั้น ออก พรวชา
แล้ว พระองค์ เสด็จ ไป เฝ้า ขอบ บวรพชา ประทับ พระเชศ วัน วิหาร ครั้ง นั้น
พระพินพา ทราบ ว่า พระมหาปชาบดี ไป บวร แล้ว ก็ ตามไป ด้วย บวร
๕๐๐ ขอบ บวรพชา พระองค์ ขณุญาต บวรพชา ด้วย ขัน ขัน
แล้ว พระพินพา เวียน พระกรรมฐาน เจริญ วิ นี สำนได้ ดำรง พระพรหม
ผล (เวลานั้น รวมภิกษุนี้ สังฆ ได้ ๓๐๐๒ องค์)

ศัพท์

คำแปล

๑. ฉาปนกิจ

การ ฉาปน

๒. ถาธาวพัตร

ผ้า ขันผ้า (ผ้า พระ)

๑๒ ขณภาติ หาร บริเฉท

ครั้ง นั้น สังฆ ได้ พระผู้ มี พระภาคย์

เสด็จ ไป ประทับ

เวฬุวันวิหารใน เมือง ราชคฤห์ มี เสรีชน หนึ่ง ลง ขาน นำได้ บ่มจันทน์
 แดงงาม จึง ถัด มาศ แล้ว เขา ขึ้น แขนงไว้บน ปลายไม้ สูง ว่า ถ้า
 ใคร เป็น ขรหันต์ เหาะได้ จึง เหาะมา เขาไป ครั้ง นั้น พวก มิจฉา ติฐิ
 คือ ครูใหญ่ ๖ คน ซึ่ง ถัด ตัวว่า เป็น ขรหันต์ นี้ คน นับถ้อยมาก เมื่อเกิด
 พระพุทธศาสนา ขึ้น ก็ เป็น ขรรณ ที่ ขัด กัน แก่ ถ้อย ของ คน ทำให้ ตา
 ผด เลื่อม ลง ทุก วัน ๆ จะ คิด ให้ เสรีชน นับถ้อย เหาะ เขา มาศ ก็ ไม่ รู้ จะ
 เหาะอย่างไร เป็น แต่ ทำ ทำ เหาะ หลอดไป หลอดมา จน ๖ วันที่ ไม่
 มี ใคร เหาะได้ คำเล่า ถ้อย นั้น ทราบ ถึง พระ โนศีลธัมม มุนิ ฤทธิ ก็ บอก
 กับ พระ ภินโธ ภาร ทวาร ว่า ท่าน ก็ มี ฤทธิ เหาะ ไป เขา มาศ มา ชี
 ท่าน นั้น ก็ เหาะ ไป เขา มาศ มา พระ ศาสตรา ทรง ทราบ ไม่ โปรด ให้ ค่อย
 มาศ แหก เป็น จุล เสา แล้ว ห้าม ไม่ ให้ พระ ศาสตรา ฤทธิ ค่อย ไป พวก
 มิจฉา ติฐิ ได้ ทราบ ก็ ดี ใจ เลย ประสงค์ พุท ว่า จะ ดำแดง ฤทธิ ให้ ชาว
 โลก เห็น พระ เจ้า อชาต สัตรุ จึง เข้า ไป เฝ้า พระ กุล ว่า พระ องค์ หัน
 ลำวก ไม่ ให้ ดำแดง ฤทธิ แล้ว ใคร จะ ดำแดง ฤทธิ สู้ เติบ ถี เถ่า พระ
 องค์ ตรัส ว่า จะ ทรง ดำแดง เอง ไป ประชุม ถิ่น ที่ เมือง ลำวก ถัด แต่
 ไป ๔ เดือน ถึง วัน เพ็ญ เดือน ๘ เป็น กำหนด ชาว นั้น ก็ ปรากฏ โกลาหล
 แก่ มหาชน เติบ ถี ดี ใจ พลอย ประสงค์ ว่า พระ องค์ นั้น แล้ว ตาม
 ไป จะ ดำแดง ฤทธิ แสง วัณ พระ องค์ ๆ ก็ เสด็จ ไป ประทับ ที่ เขตวัน เมือง

เทศนาปรีชาปรีชา

๗๓

สาวกดี ถึง วัน กำหนด ก็ เสด็จไป ประทับ ที่ ต้น กุ่ม รามพฤกษ์ ทรง
เนรมิตร เพล่ง พระรัศมี ต่าง ๆ ให้เอิกเกริกโกฟ้าหลอ แล้ว เนรมิตร

พระพุทธรูปอีก องค์ ๓ เทศนา ตอบ ปัญหา กัน บ้าง เปลี่ยน คู่อริ ข้าม
กัน บ้าง แล้ว เข้ามา ณ แสดง ท่อน้ำ ท่อเพลิง ต่าง ๆ ใน ท่ามกลาง
มหาชน เป็น อัน มาก แล้ว เทศนา ไปรด สัตว์ ให้ สำเร็จ ธรรม ผล เป็น อัน มาก

๑. มิจฉา ทิฐิ

พอก เห็น ผิด

๒. เตยรัตติ

พอก ถัด ถัด หนึ่ง

๓. กันธามพฤกษ์

มม่วง ถัด หอม หวาน

๕๓. เทศนา ปรีชา ปรีชา

ส่วน เจ้า พระผู้มี พระภาคย์ ทรง ทำ อุบาสก ปาติ ทาธ ธรรมาน
ติด ถิ่น ครอบ ถิ่น ให้ ถิ่น พยัคฆ์ อัน ร้าย แล้ว ก็ เสด็จ ไป ยัง ดาวดึงส์

เทวโลกย์ ประทับ เหนือ บันดาล พลัง ฤทธิ อาศัย ทรง จำ พรรษา บน
ดาวดึงส์ (คัด ประมาณ ทาง จาก กันธามพฤกษ์ ได้ ๖๘ โยชน์)
เพื่อ จะ แสดง ธรรม เทศนา เมื่อ พระพุทธรูป มาตรา เสด็จ จาก ขึ้น ดู สัตินา สู่ ที่ เทว
สโนธรรณ แล้ว ก็ ไปรด ประทาน พระรัศมี รัศมี สัตินา ปกปรณาภิ ธรรม คือ

พระอภิธรรมสังคีติ เปน ต้น ๓๓๐๐ พระธรรมชั้นนี้ สิ้น กำหนด ๓๒ วัน แล้ว
 เทศน์พระวิภังค์ต่อไป ๓๕ วัน จบ ๖๕๐๐ พระธรรมชั้นนี้ แล้ว เทศน์พระธาตุ
 กถาต่อไป ๖ วัน จบ ๗๐๐๐ พระธรรมชั้นนี้ แล้ว เทศน์ พระบุคคตบัญญัติสืบ
 ไป ๖ วัน จบ ๗๖๐๐ พระธรรมชั้นนี้ แล้ว เทศน์ พระกถาวัตถุต่อไป ๓๓ วัน
 จบ ๘๐๐๐ พระธรรมชั้นนี้ แล้ว เทศน์ พระยมกต่อไป ๔๒๐๐ พระธรรมชั้นนี้
 ๓๘ วัน จบ แล้ว เทศน์ พระสมันตปาสาทิกะต่อไป ๘๔๐๐ พระธรรมชั้นนี้ ๒๓
 วัน จบ (เทศนา ๘๐ โถกชี้ดำเร้า) สิ้นไคร มาศ สมเด็จพระพุทธมารดา
 ก็ดำเร้า พระโสดาปัตติผล

๑. ยมกปาติหาร	ถ้าแต่งฤทธิ เปน คู่
๒. เทวโสมถรรณ	ที่ประชุม ของ เทวดา
๓. สัตตปัลลวณ ภีรกรรม	กัมมกรรมกล่าวด้วยกรรมคาถากรรม ๘ กัมมกรรม

๒๔. เทโวโรหน ปกิตถ

เมื่อ พระองค์ ปรารภนา พรวรษา แล้ว ก็เสด็จ ลงทาง บันได แล้ว
 ยืนอยู่กลาง บันได ของ ชัยุชวา เทวดา ลงมา ส่ง บันได เงิน ชัยุชวา ลง
 มาทาง เนือง สังกัสนคร ซึ่ง พระสารีบุตร ได้ จำ พรวรษา ชัยุชวา นั้น
 แล้ว พระองค์ เสด็จ ยมกกรรม ปาติหาร อีก ครั้ง ๓ แล้ว ก็เกิด โลกภัย
 ก็ให้ สวรรค์ นมนุษย์ ยบอา เห็น กัน ตลอดจักรวาล แล้ว ครีดี บัญหากรรม

ให้ภุมิ บุตรชน แก่เป็น ลำดับไป จนภุมิ อรหรรคแล้ว ครั้น บัญหา
ให้พระสาวก แก่เป็น ลำดับไป ถึง พระสารีบุตร แล้ว ครั้น บัญหา ชรรณ
พุทธวิโดย ให้พระสารีบุตร แก่ว่า “ธรรมทั้งหลายใด เป็น
อสังขตธรรม และ เป็น เสกขธรรม เป็น บุตรชน ธรรม ก็ดี ใน โลกนี้
ท่าน ผู้มี บัญญา พิจารณา เห็น ลักษณะ ธรรม เหล่า นั้น เห็น เป็น
ประการ ไฉน พระสารีบุตร แก่ โดย ใน ที่ทรงประทาน ว่า “ชั้นธัมมจาก
ธรรมเทศนา”

๑. ปวารณาพรรษา	การ ฝน ที่ กำหนด ด้วย ยอนตาม กัน
๒. อสังขตธรรม	ธรรมตา ของ ธรรมปัจเจกไม่ ปรุง แล้ว
๓. เสกขธรรม	ธรรมตา ของ ธรรมที่ ผู้ศึกษา
๔. บุตรชน ธรรม	ธรรมตา ของ ธรรม ที่ ผู้มีตนมี
๕. ชั้นธัมมจาก	ธรรมประกอบด้วย หมวด ๓

๒๕ อรรถคำวอนนิพพาน ปริเฉท

(๓) เมื่อ พระ พุทธองค์ประทับ อยู่ เวฬุ วคาม นั้น เป็น พรรษา
ที่ สุดคำรบ ๔๕ ภายใน ไตร มาศ ทรง อาพาธ หนัก พอปวารณา แล้ว
ครั้นกับ พระสารีบุตร ว่า ตถาคต จวน นิพพาน อยู่แล้ว ๆ ก็ พาพระสงฆ์
ไป เฝ้า ณ ลำดับที่ ประทับ พระเชตะวัน วิหาร พระสารีบุตร อธิษฐาน
พิจารณา สังขาร ตน ก็ ทราบ ว่า ยัง อีก ๗ วัน จวนนิพพาน จึงไป

ทูตดา พระศาสดาจารย์ พา พระจุน ทเถร น้อง ชาย กับ ภิกษุศิษย์ ๕๐๐
 ไปสู่บ้าน นา ถันทคาม ใน เว้น แคว้น มกษ ชนบท เพื่อแสดงธรรม แก่
 มารดา (ผู้มี บุตร ได้ สำเร็จ ถึง ๘ ของก็ แล้ว แต่ ตัว ยัง เป็น มิจฉา
 ทิฐิอยู่) แล้วให้ อุบเร วัด หาดาน เข้าไป บอก มารดา ให้ จัด ห้อง
 ที่ พระผู้เป็น เจ้า ประสูติ นั้นไว้ และ ห้อง เมื่อ พระสงฆ์ ๕๐๐ ด้วย
 แล้วก็ เข้าไป สู่ ห้อง คืน วัน นั้น ก็ อาพาธ หนัก ได้ ตั้ง ๘ ศก โดย อุสาหะ
 แสดง พระพุทธรูป แก่ มารดา ทั้ง แต่ อิก บิไล ภคชา เปน ต้นไป นาง
 ดำริ ได้ พัง ก็ มี จิตร์ เลื่อมใส ตู พระ โสคา พอ เวลา ปุณฺณมี ให้ สงฆ์
 พยุง นั้ แล้ว มี เถรวาท ว่า “ท่าน ทั้งหลาย คิด ตาม เรา มา ๔๔ พรรษา แล้ว
 ภายกรรม วักกรรม อันใด สิ่ง ที่ เปน ไป ล่วง แล้ว ขอ สงฆ์ จงงด โทษ
 ทั้งปวง” พระสงฆ์ ก็ รับ สำธุ แล้ว ขอขอบ คือ พระเถรเจ้า พอ เวลา
 อัฐม เพญ เดือน ๓๒ ก็ดับ ธัมม์ ปรมิพพาน เมื่อ ทำมา ปณิก แล้ว
 พระจุนทเถร ก็ นำ เอา อัฐิธาตุ กับ บริวาร ไป เฝ้า พระพุทธรองค์
 พระพุทธรองค์ ก็ ให้ บั๊จจุ ไว้ ใน เขต วนาราม แล้ว พระองค์ ก็ เสด็จ ไป
 เมืองราชคฤห์ ประทับ เวฬุวันวิหาร

(๒) ฝ่าย พระมหาโมคคัลลาน์ อภิเสก ๘ ศก อยู่ ภาว สีตา ใน
 มกษ ชนบท พวกโจร ได้ ถ่มหิน ที่ เปน สองสาม คราว แล้ว พระผู้เป็น

เจ้าปลงเห็น ขาญสังขาร ถึงกาล แล้ว มา ทูล ถา พระพุทธองค์ แล้ว
ก็ ไปนิพพาน ที่ ประเทศ กาล ศีตาวันดับ เดือน ๓๒ สมเด็จ พระศาสดา
ก็เสด็จไป ปลง ฌาปนกิจ แล้ว สมเด็จ พระศาสดาให้เก็บ อัฐิ ชาติ
มา บ้างไว้ที่ ชุม ประศุ พระเชตวัน

๑ พระพุทธคุณ	คุณ พระพุทธเจ้า
๒ อรรถ	จวน สว่าง
๓ อัฐิ ชาติ	ชาติ คือ กระดูก

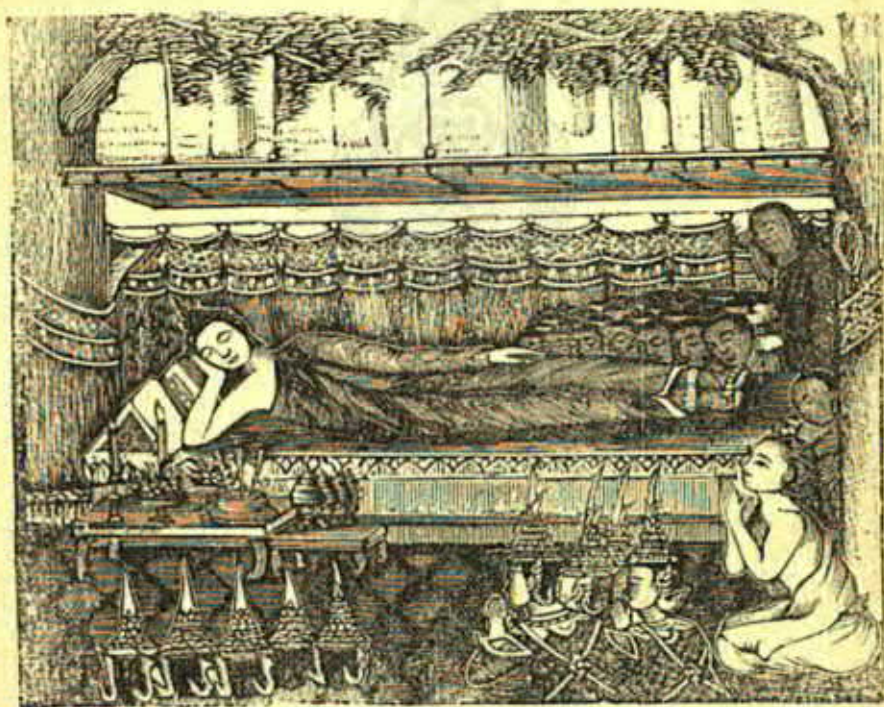
๒๐ มหา ปรีนิพพาน ปริเฉท

(๑) เมื่อ พระพุทธองค์ ประทับ เวฬุคาม ใน เขต เมือง เวสาลี
ทรง อาพาธ หนัก แต่ พระองค์ ยด กลั้น ด้วย อธิวาสน ชันตี ชันได้ ทุก
เวทนา ให้ เบาล ด้วย อานาจ อธิธิบาท ๔ แล้ว วัน หนึ่ง ทรง แสดง
ธรรม แก่ พระ อานนท์ ว่า ตูกร อานนท์ “ธรรม วิโนย ที่ ตถาคค ได้ ตรัส
แล้ว ย่อม สมน้ำ เสมอ ไม่ เปน ธรรม ภายนอก ภายใน เลย หรือ จะ ตรัส
ธรรมใด ช้อน เสริน เปน บาง อย่าง ไม่ มี เลย หรือ ช้อน ดี ดับ ปก บัด ไว้
แสดง ได้ แก่ ส่วก บาง เหล่า ไม่ มี เลย หรือ จะ ค้าง รอ ไว้ ที่ อวด สำน กาล
ที่ สุด จึง แสดง ก็ ไม่ มี เลย ตูกร อานนท์ เดียวนี้ ตถาคค ราช นาม าย ได้
๗๐ ปี แล้ว ,,

รุ่งขึ้น ก็เสด็จมีนทพยานใน เมือง ลำดวน ณัฏฐ์ แล้ว ๆ เสด็จไป
เมือง เวลาค่ำ ประทับ ณกุฎาคารศาสดาใน บ้าน หาดวัน กระษัตริย์ ถึงฉ
มา เจ้า พงษ์ธรรมเทศนา แล้ว อารามนา เข้าไป มีนทพยานใน วัง แล้ว
เสด็จ กลับ แล้วไป ประทับ ที่ ปาवाद เจตีย์ แล้ว ตรัส เทศนา อธิติ บาท &
ให้ พระอานนท์ พังว่า ถ้า เจริญ ให้ อายุ อยู่กับ หิ้งก็ ได้ (พระอานนท์
ไม่ ทราบ พุทธ ธิบาย ที่ จะ อารามนา ให้ พระองค์ อยู่ ต่อมา อีก) พระผู้
ทรง พระภาคย์ ได้ ตรัส ว่า ถ้า บริษัท & คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก
อุบาสิกา เปน พุทธศรัทธา ทศพรธรรม วินัยได้ แด่ ประคิบัติ
เล่า เวียน ศึกษา บอก กล่าว กัน สืบไปได้ แด่ สามารถ แสดงธรรม ให้
นรคนละ อมตะธรรม แก่บรรพชิตได้ ประกาศ พรหมจรรย์ ให้ แม่ ทวด สก
โลกย์ ได้ แล้ว ตถาคคกัณนิพพานได้ บัดนี้ บริษัท & กับบริวารแล้ว
ยัง อีก ๓ เดือน ช้าง หน้า ตถาคคกัณนิพพาน แล้ว พระองค์ ตรัส เทศนา
ปรารพณ์ ขวธรรม และแสดง เหตุกัน คบกรม คู่ใน พระ อมฤตมหานิพพาน
แล้ว เสด็จไป บ้าน ภคินทคาม ไปรดชาวภคินทคาม ให้ ตั้ง อยู่ ใน อุทธรธรรม
แล้วก็ เสด็จไป บ้าน หัก ถี่ คาม และ บ้าน อัมพคาม บ้าน อัม ภุคาม และ
เมือง โภคนคร ได้ ไปรด ประธาน พระสัทธิธรรมเทศนา เปน ลำดับไป แล้ว
เสด็จไป ยัง ปา วานคร ประทับ อยู่ ใน ส่วน ม่นอง นายจุน ช่างทอง
เจ้า ของ ส่วนใต้ พงษ์ธรรม ณ พระ โสดา แด่ ก็นมิต พระองค์
ให้ ไป ณ ที่ เรือน เมื่อ พระองค์ กลับมา แล้ว ก็ ทรง ประชวร หนัก

ครีดี พากิณฺมุสงฆํ โป เมธงฺกุติ นาราย เถวรีตํแก่ พระชานนท์ว่า มินทบาท
 ทั้ง ๒ คือ เมื่อ นาง สุชาดา ถวาย ตถาคค มัน แล้ว ได้ ถู แก้ว ธูปา ท
 เสด็จ ปรีนิพพาน ชาติ และ มินทบาท ที่ นาย จุนถวาย ตถาคค มัน แล้ว ได้ ถู
 แก้ว ธูปาทิ เสด็จ ปรีนิพพาน ชาติ ก็ดี จึง ว่า มินทบาท ทั้ง ๒ นี้ เปน เวลา ที่
 ตถาคค ได้ ถู ปรีนิพพาน ธรรม อย่าง เดียว กัน จัก ว่า มี ผล เสมอ กัน จึง เปน หา
 นิสงฆ์ กว่า มินทบาท ขึ้น แล้ว เสด็จ ไป โดย ลำดับ ถึง แม่ น้ำ กุกกฺกุนท์
 ช้าม พาก โป ถึง ศาตวัน บำไม่ รัง โน ส่วน กระษัตริย์ มถราช เสด็จ
 ประทับ พุทธ ใต้ ยานี แทน ใน เวหว่าน ไม่ รัง ๒ ต้น พย เวลา ส่ายนที
 แล้ว ทรง ครีดี ว่า การ บรูชาติ ผู้ ปราณ นุญ กุสธ บรูชา ด้วย ยานีศ
 ก็ดี ดัง การ ทั้ง ปวง สู้ ประคิณฺธิบรูชา ไม่ ได้ การ ประคิณฺธิรักษา
 คน ตาม ธรรม วิ โนย นั้น เปน ยัน บรูชา ประเสริฐ แล้ว รับสั่ง ให้
 พระชานนท์ ไป เจ้างคย กระษัตริย์ ลำดเจ้า ของ ล้วน ว่า ตถาคค มา จะ นิพพาน
 ใน บัจฉิณยาน วัน นี้ กระษัตริย์ ทั้ง หลาย กัซอก มา เฝ้า ประคิณฺธิ ดัง การ บรูชา
 (๒) ครั้น นั้น ยังมี บริพาธก คน หนึ่ง ชื่อ สุภักท ได้ ขาว ว่า
 พระ พุทธ ของ ก้ เสด็จ มา และ จะ ปรีนิพพาน ใน คืน วัน นั้น ล้วน คิณ มี ความ
 วิจิตฺตนา ธรรม ใน ใจ ไม่ มี ไกร แก่ ไร ได้ ก็ รับ มา เฝ้า ให้ ทน

พระองค์ยังมี พระชนม์อยู่ พระยานนท์ ก็ หาม ถึง ๒ ครั้ง ๓ ครั้ง
 สุกัทท ก็ ไม่ พัง ช้อน วนรอบ เฝ้า จะ กาม บัญหา พระยานนท์ เห็น ว่าเป็น
 ปริพาชก ต่าง ด้ถรี จะเป็น การ ครอบงำ พระพุทธรูป องค์ เวธนาประจักษ์ หนักอยู่
 แล้ว ก็ ไม่ ยอม ให้ เฝ้า เสียง พุด ทัดทาน กัน จน ทรง ได้ยิน จึง
 รับสั่ง แก่ พระยานนท์ ให้ ปลดปล่อย สุกัทท เข้า มา ศกาศค มา เมือง นี้ เพราะ

จะ โปรด บำจนิมสาวก พระอานนท์ ก็ อนุญาต ให้ สุกัทธ เข้า ไป ใน น่าน
 แล้ว ก็ ทูลถาม ว่า ข้า แต่ พระ สมณะ โคตม เดียว นี้ ครู ศาสตรา อาจารย์
 เปน อัน มาก เช่น ศาสตรา ทั้ง ๖ คน มี ปุณณกัณโธ เปน ต้น นั้น
 ปฏิญาณ ตน ว่า เปน สมณะ ถัด ถู กัน บ้าง บาง พวก ต่าง กัน บ้าง
 พวก นั้น ยาก ยาก คน ให้ พันทุกข ได้ หรือ พระพุทธองค์ ตรัส ว่า สุกัทธ ขย่า
 ถาม ถึง ถักข แห่ง เขา อัน เลย จง ตั้ง ใจ พัง เกิด ตะกาศ จะ แสดงธรรม
 ให้ พัง “ ย่อม ว่า ธรรม ปณิบัติ ใน ธรรมวินัย นี้ คือ พระ อริยาสภา อภิ
 นรค มี สัมมาทิฐิ เปน ต้น อัน บุคคล ได้ บัณฑิต ใน อริยมนรค ๔ นี้ แล้ว
 ก็ ได้ ชื่อ ว่า ได้ ตาปติผล เปน สมณะ ที่ ๑ ได้ สกิทากามิผล เปน สมณะ ที่ ๒
 ได้ อุทธากามิผล เปน สมณะ ที่ ๓ ได้ อรหรรคผล เปน สมณะ ที่ ๔
 ก็ เมื่อ ภาษุ ทั้งหลาย จะ ยัง ปณิบัติ ดี ปณิบัติ ชอบ แล้ว โลกย์ จะ สดุดี จาก
 พระอรหรรค อย่างไร ได้ สมณะ พวก อื่น นอก จาก พระพุทธศาสนา
 ไม่ เข้ายก ที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ เลย ”

สุกัทธ ได้ สดับ เลื่อมใส ขอ บรรพชา ทรง อนุญาต ให้ พระ
 อานนท์ บอช แล้ว ทรง สั่ง สอน กรรมฐาน ให้ เห็นแจ้ง ใน ไตรลักษณ์
 ก็ สำเร็จ พระ อรหรรคผล

(๓) เมื่อ ประณามาน พระองค์รับ ธกัวจาถน มตถ กระษัตริย์
 รัชคิยทั้งหลาย ครั้น มัชฌิมนิยาม ได้ ดำแดง ๒๐๐ วัตรธรรมเทศนา แก่ สุภิกขุ ให้
 บรรพชาภิเษก ครั้น มัชฌิมนิยาม ประชุมสงฆ์ แสดง โอวาทว่า “ ธรรมวินัย ที่
 ตถาคต ได้ บัญญัติ แยกตั้งไว้ ทั้ง ๘๔,๐๐๐ ธรรมวินัย ก็ขอ พระสุตฺร,
 พระวินัย, พระปรมาภิกขุ, ๓ มีอยู่ อยู่ แทน ของ ตถาคต สำหรับ ตั้งสอน ท่าน
 ทั้งหลาย ค่ะ ไป เหมื่อน ของ ตถาคต ยัง อยู่ สอน ท่าน ทั้งหลาย เหมื่อน
 กัน เพราะฉะนั้น ตถาคตตาส่งให้ ทั้งหลาย ๆ อย่าง ประมาท ตั้งจารธรรม
 มีฉิบหาย เป็น ธรรมตา จง รักษา ธรรม โดย ความ ไม่ประมาท เกิด ”
 แล้ว เข้า สู่ สมบัติ โดย อนุโลมปติโลม แล้ว ก็ ออก มาสู่ ปรีณิพพาน
 (วัน ๓ เพ็ญเดือน ๖ ปีมะเส็ง)

ศัพท์

คำแปล

๑ อธิวาถนวัตนัค

ความ อุดหนุน ด้วยการ ทำ จิตร์ ให้
 หยุตตย }
 ๒ อธิธิบาถ

ธรรม เกือบ ถึง ฤทธิ์

๓ พุทธจริยา

ความ ชัดแจ้ง ของพระพุทธเจ้า

๔ เขกัณคบรรพสุร

ความ เป็น สุร อย่าง ยิ่ง ส่วน เดียว

ศัพท์	คำแปล
๕ อมฤตมหานิพพาน	นิพพาน อัน ประเสริฐด้วยธรรมไม่ตาย
๖ ตัถารวม	ธรรม ของผู้ ที่ สงบ
๗ สอปาภิเสถ	พระนิพพานมีวิบากอันนี้และ กรรมชั่วประจำ ไม่ถือเอาเหตุอยู่ }
๘ พระพุทธไสยาสน์	พระพุทธเจ้า นอน
๙ ฉายฉันท	เวลา เย็น
๓๐ ประทีปติบุชา	บูชา ด้วยการ ประทีปติ
๓๑ บัณฑิตนิยาม	ยาม หลับ
๓๒ วิจิตรจิตตา	ความ สง่ไสย ใจ
๓๓ บัณฑิตสาวก	สาวก ภายหลัง
๓๔ ปติญาณ	รับรอง, พุท ให้รู้ ต่อ หน้า
๓๕ สมน	พระ ผู้ สงบ ใจ
๓๖ ธรรมปฏิบัติ	ความ ปฏิบัติ ตาม ธรรม
๓๗ อริยาษฎางคิกมรรค	ทาง มี องค์ ๘ ของ พระ อริยเจ้า
๓๘ อนาคามิผล	ผล แห่ง บุคคล ผู้ ได้ ธรรม แล้ว ไม่ นานอีก }
๓๙ อหรรตผล	ผล แห่ง ธรรม เป็น คน โดด ถิ่น
๔๐ ตัถารวมเทศนา	ตำแดงธรรม ที่ รังบ ใจ
๔๑ ประมาท	ความ มัว เมา

ศัพท์

แปล

๒๒ สังฆาธรรม

ธรรม อัน บำจ้าย ปรง แดง

๒๓ ดมณิก

ความ กิ่ง พร้อม ด้วย ใจ

๒๔ ธนุโลม ปจฺจโลม

ทวน ไป ทวน มา

๒๗ ธาตุวิภังค์นวิเสท

(๓) เมื่อ สมเด็จพระมุนี ทรงพระภาควัย เข้าสู่ พระปริมพิพพานแล้ว
 กระษัตริย์ มลลราช เปนประธาน จัด การ พระศพ โดยพระ เกียรติยศ อย่าง
 พระเจ้าบรมมจักรพรรดราชิราช มี พยุหยาตรา ไป สู่ พระเมรุ เชิงตกลอน
 ที่ มกุฎกันธรเจดีย์ จัดการ ถวาย พระเพลิง โดยเศโธชาติ สุ่ม เพลิง
 ไว้ ๘ วัน แล้ว จึงดับ เพลิง ด้วย น้ำสุคนธชาติ แปร พระรูป เก็บ พระ
 สุวริทราชกิจ เก็บไว้ น้ำ ห่อ พระ ศพ ขึ้น นอก ผืน ๓ พระศาสดาธาตุ คือ
 พระเชี้ยวแก้ว ๔ พระรากขวัญ ๒ พระอุณหิศ ๓ เหล่า นั้น
 ยัง คิ เปน ประดิษฐาน ไม่ ได้ ไหม ไฟ แต่ พระ อริย สุวริทราชกิจ อีก นั้น
 แยก ออก เปน ๓ ประเภท คือ สันฐาน ขนาด ใหญ่ ประมาณ เท่า
 เม็ด ถั่วแดง มี สี ดั่ง ทองอุไร สันฐาน ขนาด กลาง มี ประมาณ
 เท่า เม็ด ข้าวสาร หัก มี สี ดั่ง แก้ว ผลึก ๓ สันฐาน ขนาด เล็ก เท่า เม็ด
 พรหมนิมิตถาด มี สี ดั่ง ดอกพิกุล ๓ เข็ม ลงสู่ วรรณจิงโกษ แล้ว

ธาตุวิภาษนันทิเนท

๘๕

จัด กระบวน แห่ง เข้า ใน พระนคร ประดิษฐาน ไว้ ภาย ใต้ เสวตรฉัตร
 จัด การ สมนโภช ๘ วัน เวลา จัดการ สมนโภช นั้น มตต กระษัตริย์
 ทั้งหลาย ปฤกษา กัน ว่า พระพุทธเจ้าวิริกธาตุ นั้น เป็น ของ ขรรค์จรรย์
 ย่อม เป็น ที่ หวัง ค้อง การ ของ มนุษย์ ยาก ได้ ใต้ สักการบูชา แต่ ว่า
 เรา ทั้งหลาย มี ตา กอัน ประเสริฐ ที่ พระองค์ เสด็จ มา ถึง เมือง เรา
 มา สู่ ปรีณิพพาน ที่นี้ ก็ เป็น บุญ นิธิ อุม รัน อัน ประเสริฐ เกิด ขึ้น กลาง
 พระนคร ย่อม เป็น ที่ เกิด อุทก สงคราม ได้ มตต กระษัตริย์ ทั้งหลาย
 ไม่ ใจ ใจ แก่ ขาศัก ภาย นอก จึง จัด โยธาหาญ ทั้ง พล ช้าง พล น้ำ
 พล รถ บทหาร เต็ม ท้าว สรรพ ด้วย ศาสตร์ อาวุธ ถัด มวง เป็น หนัก เนือง กัน
 แล หล่น ขึ้น ได้ ๘ ชั้น แล้ว ก็ ทำ มุหนกรรม สมนโภช โดย ประสงค์
 เดือน ไฉ (ตั้ง แต่ วัน เพ็ญ เดือน ๖ วัน คับ ชันธิ์ ปรีณิพพาน มา ได้
 ๘ วัน ภาย ใน นั้น เป็น วัน ทำบุญ สักการบูชา ของ เทพามนุษย์
 ถึง วัน อัฐมี ที่ ๘ แห่ง ภาพ ปัก เป็น เป็น วัน ถวาย เพลิง แล ชุม รุน
 พระศพ ไว้ ๘ วัน จน ถึง วัน คับ แรม ๑๕ ถ้า จึง ได้ คับ เพลิง
 เชิญ พระเจ้าวิริกธาตุ มา สมนโภช อีก ๘ วัน จน ถึง เดือน ๘ ขึ้น
 ๘ ถ้า รวม ได้ ๕๕ วัน (ดัง ไป)

(๒) ครั้น นั้น กระษัตริย์ ทั้งหลาย เจ้านคร ไหญ่ ที่ เป็น
 พุทธ อนุภาค ทั่ว ได้ ทราบ การ ปรีณิพพาน และ ถวาย พระเพลิง แล้ว

ก็ ส่ง ทูต ให้มา เมือง กุสินาราย นคร ให้ขอ แบ่ง พระสารีริกธาตุ
แต่ ไม่ ไว้ ใจ เกรง พระเจ้ามถราสาร เจ้า นคร กุสินาราย จะ ไม่ ยอม แบ่ง
ก็ จัก พยายามโยธาหาญ เป็น กระบวน ทักษิ ให้ กำกับ ตามทูต มา ถ้ามถ
กระษัตริย์ ไม่ ยอม แบ่ง ก็ จง ทำยุทธนาการ ที่ เดียว โดย ไม่ รัง ฆ
แล้ว ต่าง พระองค์ ก็ เสด็จ เป็น จอม พดมา ใน กองทัพ รับ รับ พด ทรง
มา โดย ค้อน ถึง พระนคร กุสินาราย จำนวน กองทัพ ที่ มานั้น คือ
ที่ ๑ พระเจ้าชชาติศักร กุรุง ราชคฤห (นคร) ที่ ๒ กระษัตริย์
ติจณวี เมือง เวสาลี ที่ ๓ กระษัตริย์ ศากยราช เมือง กบิลพัสดุ์
ที่ ๔ กระษัตริย์ กุติยราช เมือง ชัตตกับปนนคร ที่ ๕ กระษัตริย์
โกติยราช เมือง ราม นคร ที่ ๖ มหาพราหมณ์ เจ้าเมือง เวฐทีปก นคร
ที่ ๗ กระษัตริย์มถราสาร เจ้าเมือง ปาวาย นคร

เมื่อ เจ้าประเทศทั้งหลาย ได้ รับ เติบ ทักษิ มา ถึง แล้ว ต่าง ก็
ตั้ง ค่าย ราย ถัดมา รอบ พระนคร กุสินาราย เน้น เป็น ชั้น ศัพท์ ดำเนิน
เสด็จ ผู้ คน ช้าง ม้า รวบรวม ว่า แผ่น พระธรรม จะ ถ่ม ทลาย ลง ด้วย เตะ
นุภาพกระษัตริย์ทั้งหลาย ซึ่งมาตั้ง คูกคาม พระเจ้ามถราสาร จะขอแบ่ง
ส่วน พระบรม ซาก ฝ่าย มถราสารเจ้ากรุง กุสินาราย ไม่ ยอม แบ่ง
ด้วย ถือ ว่า ตาก ใหญ่ หากำมิได้ มา เกิด ขึ้น ใน เมือง ของ ตน แล้ว ต่าง
ทำสงคราม กัน อยู่ ไปมา จน จะ ถึง มหายุทธนาการ กัน อยู่ แล้ว

ธาตุวิภังค์นบิเนท

๘๗

(แต่ กระจกวิภังค์ นบิเนททั้งหลาย ได้ ประชุมกัน ปฤกษารบหรือยอมแบ่ง
 ฝน หลาย ครั้ง ก็ ยัง ไม่ ตก ลง ฝน จะ ค่อย ด้ ที่ จะ ต้อง ถูก คัก ระตน
 ถึง ๘ หัว เมือง ตุ ก็ เป็นการ เดิม ทำดัง ทหาร อยู่ ถ้า พุด โดย
 ทาง เขา บุญ เขา คุณ แบ่ง ให้ เสีย ฝน ส่วน ๆ เท่า กัน แล้ว มลตกระจกวิภังค์
 ก็ คง มี ส่วน อยู่ ไม่ เสีย หมด การ ทำสงคราม นั้น ไม่ เป็นการ หวัง ชนะ
 ฝ่ายเดียว ได้ ทั้ง ไม่ เป็น ที่ โปรต ของ พระพุทธเจ้า ทั้งหลาย ผู้ เว้น
 จาก ความ ข่า เว้น จาก ความ แย่งชิง เบียดเบียน ซึ่ง กัน และ กัน ถ้า แบ่ง
 บ้าน ให้ เสีย คราว เดียว แล้ว คัก ๘ หัว เมือง ก็ คง กลับ ไป พร้อม
 กัน ทั้ง สิ้น ภาย หลัง ถึง มี หัวเมือง ขึ้น ยก พด มา อีก จะ ขอ แบ่ง ก็ พุด
 ได้ ว่า ได้ แบ่ง เสร็จ แล้ว ถ้า จะ ขึ้น แบ่ง เขา มลต กระจกวิภังค์ ไม่ ยอม ก็ ได้
 ถ้า จะ ทำ สงคราม ตัวต่อตัว มลตกระจกวิภังค์ ก็ พุด จะ ด้ ได้ เรื่อง เป็น
 เช่น นั้น) มลต กระจกวิภังค์ จึง เชิญ ให้ โทณมหาพราหมณ์ ผู้ มี ชื่อเสียง
 โด่งดัง และ เป็น ปาโมกช อาจารย์ ซึ่ง เป็น ที่ นับถือ และ เชื้อ พัง ของ
 กระจกวิภังค์ ทั้ง หลาย ใน เวณ นั้น ให้ เป็น อุณาโตศุลาการ ระบุ คัก ด้วย
 อุบาย อัน อ่อนหวาน (ตาม คำหรับ พิไชยสงคราม โบราณ กต ของ
 ให้ อ่อน นั้น) แล้ว จัด การ แบ่ง พระธาตุ ให้ เมือง ละ ส่วน ๆ ตาม ความ
 ปราดนา กระจกวิภังค์ ทั้ง หลาย นั้น ก็ เชิญ ไป สักการบูชาบวรๆ ทำ มหกรรม
 ตาม คัทธิศา แห่ง ตน ๆ (พระธาตุ ทั้ง สิ้น คง ได้ ๘ โทณ ก็

๑๖ ทนนาน ขนาดใหญ่ & ทนนาน ขนาดกลาง & ทนนาน ขนาดเล็ก ๖ ทนนาน)

ศัพท์	แปล
๑ บรมจักรพรรดราชีราช	พระเจ้าแผ่นดิน มี จักร เป็นอำนาจ
๒ สรีรพยพ	รูป ร่าง กาย
๓ ลำวรวิธธาตุ	ธาตุ ที่ เกิด แต่ กาย
๔ ทาณธาตุ	ธาตุ คือ เวชีย
๕ ธุนทิส	กะตุก ครอบ หน้า
๖ สุธรรณจงโกษ	โกษ ทองคำ
๗ บุญญนิธิ	ชุม ของ การบุญ
๘ ยุทธ สงคราม	การ รบ พุ่ง กัน
๙ มหกรรม สมนโกช	ฉลอง และ สมนโกช
๑๐ อัฐม	วันที่ ๘
๑๑ ภาพักษ์	ช้างแรม
๑๒ พุทธอุบาสก	อุบาสก ของ พระพุทธเจ้า
๑๓ มหายุทธนาการ	การ รบ กัน ใหญ่
๑๔ ปาโมกข อาจารย์	อาจารย์ ผู้ เป็น ประทาน
๑๕ ธนญาโตตุฎการ	เป็น ตระดาการ ด้วย ได้ รับ ธนญาต ให้ชำระ

๒๘ มารพนธ์บริเวท

(๑) พระมหากษัตริย์ผู้เป็นมหาเถรผู้ใหญ่กว่าสงฆ์ กับ พระเจ้าอชุตศัตริย์ได้พร้อมกันทำการ ราชนิทาน บรรจุ พระราชกิจ ที่ ทิศอาคเนย์ เมือง ราชคฤห์ เป็นสถานศึกษา ขุดลงไป ผัง ก่อเจดีย์ ส่วน อธิฐาน ให้ พระราชกิจ ที่ กระหมัดรีย ทั้งหลายเจริญ ไปผัง นั้น มา รวม อยู่ ด้วยกัน เว้น แต่ เมือง รามคาม เพราะ ว่า ภายหน้า จะ มา ประดิษฐาน ที่ เกาะลังกา

(๒) เมื่อ พระศาสดา ทรง ได้ ๒๓๘ พรรษา พระเจ้าธรรมมา โศกราช ได้ ครอง เมือง ปาตลีบุตร ให้ ขุด พระราชกิจ ที่ พระเจ้า อชุตศัตริย์ ผัง ไว้ มา กระทำ การ มหกรรมบชาสนโมฆ แล้ว แจก ไป แก่ ประเทศ ทั้งหลาย ให้ ทำ เจดีย์ บรรจุไว้ ได้ ๘๕๐๐๐ องค์ๆ ละเมือง (เมื่อ พระเจ้าธรรมมาโศก ทำการ สมนโมฆ อยู่ ๗ ปี ๘ เดือน ๘ วัน นั้น ธาราชนา พระอุปคุต ให้ บิณฑกัณ พระยามาร ที่ จะ ทำร้าย พระราชพิธี พระอุปคุต ก็ จับ มาร เอา วัชปคต มัด ไว้ กับ ภ. เขา จน แล้ว งาน พระยามาร ก็ ดั้น พยัค กลับ นับ คือ พระพุทธศาสดา) แล้ว พระเจ้าธรรมมาโศก ถาม พระสงฆ์ ว่า โยม ทำบุญ ใหญ่ ไต ดั้น พระราชทรัพย์ มาก นาน อย่าง นั้น จะ ได้ เป็น ญาติ กับ พระพุทธศาสดา หรือ ยัง พระมหาเถร กว่าย พระพร ว่า ยัง ต้อง บวช ถู ก จึง จะ ได้ เป็น ญาติ กับ พระพุทธศาสดา พระเจ้าธรรมมาโศก ก็ บวช พระมหินทรี ราชโอรส กับ พระสังฆมิตร์ ราชธิดา ทั้ง ๒ ท่าน

ต้อง องค์นี้ เมื่อบวชแล้วก็เล่าเรียน ศึกษาพระไตรปิฎก แดกตามชำนาญ
จน ได้สำเร็จ พระ อรรถกถา แล้วพาพระภิกษุสงฆ์มาฝัง ราก พระศาสนา
ใน เกาะลังกา

ศัพท์

คำแปล

๑. ราชานิธาน

การฝัง พระธาตุ, การ ประจุพระธาตุ

๒. อัมมัตถานปริณิเทศ

อัมมัตถาน นั้น มี ๕ อย่าง คือ ปริยัติ การเล่าเรียน เรียนลง ๆ
จน สูญ หาย ไป ๑. ปฏิบัติ คือ รักษาธรรม นำเพื่อก้าวหน้า รักษาจิต
เรียนลง ๆ จน สูญ หาย ไป ๑. ปฏิเวธ คือ ความ เล่าเรียน ตรัสรู้
ได้บรรลุผล เรียนลง ๆ จน สูญ หาย ไป ๑. ถึงค อัมมัตถาน คือ ผู้
ครอง พระศาสนา หมด ศรัทธา ลง ที่ ละ น้อย จน ไม่ มี ใคร บวช ใคร
นับถือ ๑. ราช อัมมัตถาน คือ ความ เรียน หาย แห่ง พระธาตุ จน
ที่สุด โบสถ์ วิหาร การ เปรียญ ปลูก เจดีย์ หมดไป ๆ ๑

ทั้งนี้ และการ บัณฑิต นิ ให้ อัมมัตถาน มาเร็ว ก็ อาศัยเรข แก่

อินทราชน บริณท

๑๑

พุทธ บรียัท ย้ง พากัน สร้าง กุศล เล่า เรียน คึกษา ทาง ธรรมในพระพุท
ศาตนา สับ ชาญอัย

การ ที่ ปติบัตติ วัชการธรรม จำคืด ภาวนา นั้น ก็ชื่อ ว่า วัชการ
พระพุทศาตนา ไว้ ต่อ ไป ความ วัชธรรม ถึง วิณัจฉัย บุญบาป ก็ดี
หรือ มี นรรกผล ใน สันดาน แล้ว ก็ชื่อ ว่า หลัก ชาญศาตนา ย้ง ยืน ต่อ ไป

การบวช ย้ง สับ สาย กัน อยู่ ด้วย ผู้ ศรัทธา ย้ง มี แล้ว ก็ชื่อ ว่า
ช่วยกัน นุค ตาก ให้ พระศาตนา สับพิช มี ชาญ ต่อ ไป

สักการบูชา คำนับ เคารพ ของ พุทธบรียัท ย้งอยู่ ก็ ชื่อ ว่า วิชา
ของ พระพุทธรองค์ ย้ง อยู่ ชาญศาตนา ก็ ย้งยืน ไป ได้

ศัพท์

คำแปล

- ๑ อินทราชน
- ๒ พุทธบรียัท
- ๓ วิณัจฉัยบุญบาป

ความ เลื่อมทหาย, ความทหาย ไป
หมั่น นับถือ พระ พุทธเจ้า
ตัดสิน บุญบาป ได้

22 N

